

ให้ลงคะแนนลับ การลงคะแนนเช่นนั้นจะทำได้ด้วยวิธีใดสุดแล้วแต่ผู้
เป็นประธานจะสั่ง”

คำว่า “มีผู้ติดใจร้องขอโดยชอบ หมายความว่า ต้องมีผู้
ถือหุ่นอย่างน้อย 2 คนร้องขอ และต้องร้องขอก่อนที่จะมีการลง
มติให้ยกมือหรือชูมือด้วย

มาตรา ๑๑๓ กล่าวถึงวิธีการลงคะแนนลับว่าจะทำอย่างไร
นั้นก็ให้ขึ้นอยู่กับประธานที่ประชุมจะสั่งให้ทำซึ่งมีอยู่หลายวิธี
ส่วนมากที่ปฏิบัติกันก็ให้เขียนลงในเศษกระดาษ แล้วเอ
มารวมกันในกล่องจากนั้นก็เอมานับดูผลแพ้ชนะกันต่อไป

มาตรา 1193 ได้บัญญัติว่า “ถ้าคะแนนเสียงเท่ากัน
จะเป็นในการชুমมือก็ดี หรือในการลงคะแนนลับก็ดี ให้ผู้เป็น
ประธานในที่ประชุมมีคะแนนอีกเสียงหนึ่งเป็นเสียงชี้ขาด”

ส่วนมากในการออกเสียงลงคะแนนกันประธานของที่
ประชุมจะยังไม่ออกเสียง จะรอจนกว่าถ้าของทั้งสองฝ่ายเท่ากัน
ประธานก็จะออกเสียงตัดสินเลย แต่ตามมาตรานี้ ถ้าพิจารณา
แล้วจะเห็นว่า กฎหมายไม่ได้ตัดสิทธิของประธานที่ประชุมจะ
ออกเสียงไปก่อนก็ได้ในฐานะผู้ร่วมประชุม และยังมีสิทธิออก
เสียงในฐานะประธานที่ประชุม ถ้าเสียงทั้งสองฝ่ายเท่ากันอีก
ด้วย

มติของที่ประชุมใหญ่ผู้ถือหุ่น

มติของการที่จะให้ผลแพ้ชนะกันของที่ประชุมใหญ่ผู้ถือ
หุ่นนี้มีอยู่ 2 ชนิดคือ

1. มติสามัญ
2. มติพิเศษ

มติสามัญ หมายความว่า การถือเอาคะแนนเสียงส่วน
ข้างมากของที่ประชุม

ส่วนมากแล้วในการประชุมใหญ่บรรดาผู้ถือหุ่นนี้ถ้า
เรื่องต่าง ๆ ที่นำเข้ามาสู่วาระให้ที่ประชุมใหญ่พิจารณานั้นไม่ใช่
เรื่องสำคัญเท่าใด เวลาออกความเห็นลงคะแนนเสียงกันนั้น
ก็ให้ใช้มติสามัญข้อบังคับ คือถือผลของฝ่ายที่มีเสียงข้างมาก

ของที่ประชุมเป็นการตัดสินใจ แต่ถ้าคะแนนเสียงเท่ากันก็
ให้ประธานมีสิทธิออกเสียงชี้ขาดตัดสินได้

มติพิเศษ หมายความว่าถึงในเรื่องนั้น ๆ ที่ประชุมใหญ่
ได้ลงมติอันใดเป็นลำดับกัน 2 ครั้งประชุม

กฎหมายได้บัญญัติไว้ในมาตรา 1194 ว่า “ถ้าที่ประชุม
ใหญ่ได้ลงมติอันใดเป็นลำดับกันสองครั้งประชุมแล้ว มติอันนั้น
ท่านให้ถือว่าเป็นมติพิเศษ เมื่อได้ทำให้เป็นไปโดยวิธีดังจะกล่าว
ต่อไปนี้คือ

ข้อความที่จะนำเสนอให้ลงมตินั้นได้จดลงในคำ
บอกกล่าวนัดประชุมใหญ่ครั้งแรก

ที่ประชุมครั้งแรกได้ลงมติโดยคะแนนเสียงข้างมากไม่
ต่ำกว่า 3 ใน 4 ส่วนของจำนวนเสียงทั้งหมด

การประชุมใหญ่ครั้งหลังนั้น ได้นัดเรียกและได้ประชุม
กันในเวลาไม่น้อยกว่า 14 วัน และไม่มากกว่า 6 สัปดาห์ ภาย
หลังการประชุมครั้งแรก

ข้อความอันที่ประชุมครั้งแรกได้ลงมตินั้น ได้จดลงไว้
เต็มจำนวนในคำบอกกล่าวนัดประชุมครั้งหลังด้วย

ที่ประชุมครั้งหลังได้ลงมติยืนตามมติของที่ประชุมครั้ง
แรกโดยคะแนนเสียงข้างมากนับได้ไม่น้อยกว่า 2 ใน 3 ของ
จำนวนเสียงทั้งหมด”

มาตรา 1194 ได้บอกเกี่ยวกับว่ามติพิเศษคืออะไร และที่
เรียกว่าจะต้องมีการประชุมในเรื่องเดียวกัน 2 ครั้งนั้น มีวิธีการ
ปฏิบัติอย่างไร

ก่อนอื่นขอบอกให้ทราบเสียก่อนว่า เรื่องต่าง ๆ ที่จะนำ
มาใช้มติพิเศษได้นั้นจะต้องเป็นเรื่องที่สำคัญ และอยู่ในหัวข้อ
เรื่องต่อไปนี้ คือ

1. เรื่องจะมีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติม หรือแก้ไขข้อ
บังคับ หรือหนังสือบริคณห์สนธิ
2. เรื่องการเพิ่มทุนบริษัท

3. เรื่องการตกลงสำหรับสิทธิพิเศษของหุ้นที่ออกใหม่
ในกรณีเพิ่มทุน

4. เรื่องการลดทุน

5. เรื่องการควบบริษัท

6. เรื่องการเลิกกิจการบริษัท ในกรณีที่มีได้มีกฎหมาย
ได้บัญญัติไว้

ทั้ง 6 เรื่องนี้ถือว่าเป็นเรื่องสำคัญทั้งนั้น ถ้าที่ประชุม
ประสงค์จะให้เป็นไปตาม 6 เรื่องนี้จะต้องมีการประชุมในเรื่องนี้
ถึง 2 ครั้ง ซึ่งเรียกว่าการลงมติพิเศษ

ซึ่งมีวิธีการหรือหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

1. เรื่องที่จะเสนอให้ลงมติดังนั้นจะต้องเป็นเรื่องเดียว
กันทั้งการประชุมครั้งแรกและครั้งที่ 2 ไม่ใช่เอาเรื่องใหม่มาลง
มติดันในครั้งที่ 2

2. ที่ประชุมใหญ่ครั้งแรกได้ลงมติยอมรับในเรื่องที่
เสนอโดยคะแนนเสียงข้างมากไม่ต่ำกว่า 3 ใน 4 ของจำนวน
เสียงทั้งหมด เช่นที่ประชุมพิจารณากันเรื่องเปลี่ยนแปลงข้อ
บังคับบริษัท และที่ประชุมตกลงยินดีให้เปลี่ยนแปลงข้อบังคับ
ของบริษัทได้ โดยมีคะแนนเสียงข้างมากไม่ต่ำกว่า 3 ใน 4
ของจำนวนเสียงทั้งหมด เช่น 100 เสียง ต้องได้ 75 เสียง เป็นต้น
ถึงจะมีสิทธิเรียกประชุมครั้งที่ 2 ได้ แต่ถ้าที่ประชุมไม่ยอมรับ
การเปลี่ยนแปลงข้อบังคับของบริษัท ถึงแม้จะมีคะแนนเสียงข้าง
มากที่ไม่ยอมรับได้ไม่ต่ำกว่า 3 ใน 4 ของจำนวนเสียงทั้งหมดก็
ตาม ก็จะไม่มีการเรียกประชุมครั้งที่ 2 ถือว่าเรื่องการเปลี่ยน
แปลงข้อบังคับของบริษัทนี้ตกไปทันที

3. จะต้องเรียกประชุมใหญ่ในครั้งที่ 2 นี้ภายในระยะ
เวลาไม่น้อยกว่า 14 วัน และอย่าให้เกิน 6 สัปดาห์

หมายความว่า หลังจากการประชุมใหญ่ยอมรับในเรื่องที่
เสนอตามข้อ 2 แล้ว กรรมการบริษัทต้องเรียกประชุมครั้งที่ 2
ในระยะเวลาห่างจากการประชุมใหญ่ครั้งแรกต้อง 14 วันขึ้นไป
และไม่ให้เกินระยะเวลา 6 สัปดาห์ห่างจากการประชุมใหญ่ครั้ง

แรก การที่ทำให้มีการประชุมใหญ่ครั้งที่ 2 ในเรื่องเดียวกันนี้ ในระยะเวลาไม่ห่างจากครั้งแรกนัก ก็เพื่อให้มีการประชุมตัดสินใจอีกทีว่า ที่ตัดสินใจยอมผ่านครั้งแรกมานั้นคิดดีแล้ว หรือ จะเปลี่ยนใจหรือไม่

4. ข้อความที่ประชุมใหญ่ครั้งแรกได้ลงมตินั้นจะต้องแจ้งไปให้ละเอียดทั้งหมดในหนังสือบอกกล่าวนัดประชุมครั้งที่ 2 ด้วย หมายความว่า ในการประชุมครั้งแรกได้ลงมติกันอย่างไร เสียงเท่าใด จะต้องบอกไปในหนังสือเชิญการประชุมครั้งที่ 2 ด้วย เพื่อให้ผู้ถือหุ้นที่จะเข้าประชุมทราบจะได้เตรียมตัวถกเถียงในปัญหาต่าง ๆ ได้

5. ในการประชุมครั้งที่ 2 นี้ ที่ประชุมจะต้องออกเสียงยอมรับยืนตามมติของที่ประชุมครั้งแรก โดยคะแนนเสียงข้างมากไม่น้อยกว่า 2 ใน 3 ส่วนของจำนวนเสียงทั้งหมด วันนี้สำคัญอย่างยิ่งกล่าวคือ ในการประชุมครั้งที่ 2 นี้ ที่ประชุมจะต้องยืนยันตามมติที่ได้ลงไว้ในครั้งแรกคือต้องยอมรับเหมือนกับในครั้งแรกด้วย และต้องมีคะแนนเสียงข้างมากต้องได้ 2 ใน 3 ของจำนวนเสียงทั้งหมดที่มีสิทธิออกเสียงในวันประชุมนั้นด้วย ถึงจะถือว่าการประชุมทั้ง 2 ครั้งสมบูรณ์เป็นการลงมติพิเศษที่ถูกต้อง แต่ถ้าการประชุมครั้งหลังไม่ยอมเห็นด้วยเหมือนครั้งแรก ถึงแม้จะได้คะแนนเสียง 2 ใน 3 ก็ตาม ก็ถือได้ว่าเรื่องนี้ตกไป และถือว่าไม่มีการลงมติพิเศษกันแต่อย่างใด

การขอให้เพิกถอนมติที่ประชุมใหญ่

มาตรา 1195 ได้บัญญัติว่า “การประชุมใหญ่นั้นถ้าได้นัดเรียก หรือได้ประชุมกัน หรือได้ลงมติฝ่าฝืนบทบัญญัติในลักษณะนี้ก็ดี หรือฝ่าฝืนข้อบังคับของบริษัทก็ดี เมื่อกรรมการ หรือผู้ถือหุ้นคนหนึ่งคนใดร้องขึ้นแล้ว ให้ศาลเพิกถอนมติของที่ประชุมใหญ่ อันผิดระเบียบนั้นเสีย แต่ต้องร้องขอภายในกำหนด 1 เดือน นับแต่วันลงมตินั้น”

มาตรานี้ ได้พูดถึงการเพิกถอนมติของที่ประชุมใหญ่ ที่กระทำผิด การนัดเรียก การประชุม หรือการลงมติฝ่าฝืน

กฎหมาย หรือฝ่าฝืนข้อบังคับของบริษัท โดยให้กรรมการ บริษัท หรือผู้ถือหุ้นคนใดคนหนึ่งร้องขอต่อศาลให้เพิกถอนมตินี้ เสียภายในกำหนดระยะเวลา 1 เดือน นับแต่วันที่ลงมติอันนี้ แต่ถ้าเกิน 1 เดือนแล้ว ไม่มีการร้องขอให้ศาลทำลายมตินี้ กฎหมายถือว่ามตินี้กลับถูกต้องตามกฎหมายทุกประการผู้ใดจะ คัดค้านไม่ได้อีกแล้ว

เรื่องที่ 4 บัญชีงบดุล

บัญชีงบดุลหมายความว่าบัญชีที่แสดงรายการสินทรัพย์ และหนี้สินของบริษัท อีกทั้งบัญชีกำไรและขาดทุนของบริษัท ด้วย

เรื่องบัญชีงบดุลนี้กฎหมายได้บัญญัติไว้ตั้งแต่ มาตรา 1196-มาตรา 1199 ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

จากการอ่านมาตรา 1196และมาตราอื่นประกอบด้วยจะ เห็นได้ว่า อันบัญชีงบดุลนี้ ผู้ที่จัดทำขึ้นได้แก่กรรมการของ บริษัท เพราะเป็นผู้ที่คุมการบริหารงานของบริษัทอยู่แล้ว และจะต้องทำขึ้นอย่างน้อย 12 เดือนครั้ง หรือพูดสั้น ๆ ว่า ทุก ๆ สักรอบปีในทางบัญชีเงินของบริษัท

บัญชีงบดุลนี้ เมื่อได้จัดทำขึ้นมาแล้ว ทางกรรมการ บริษัทจะต้องให้ผู้ตรวจสอบบัญชีของบริษัท ซึ่งอาจจะมีคน เดียวหรือหลายคนก็ได้ ทำการตรวจสอบว่าถูกต้องหรือไม่เสีย ก่อน หลังจากที่ได้ตรวจสอบว่าถูกต้องแล้ว กรรมการก็ต้องนำ เสนอบัญชีงบดุลนี้ต่อที่ประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้นภายใน 4 เดือนนับแต่ วันที่ได้ทำงบดุลนี้ และนอกจากนั้นกฎหมายยังได้ให้กรรมการ จัดส่งสำเนาบัญชีงบดุลนี้ไปยังผู้ถือหุ้นชนิดระบุชื่อผู้ถือล่วงหน้า ก่อนจะมีการประชุมใหญ่ไม่น้อยกว่า 3 วันด้วย เพื่อให้ผู้ถือหุ้น เหล่านี้ศึกษารายละเอียดต่าง ๆ ก่อนถึงวันประชุม และพร้อม กันนั้น กฎหมายก็บังคับให้บริษัทจัดส่งสำเนาบัญชีงบดุลวางโชว์ ไว้ที่บริษัทด้วย เพื่อให้บรรดาผู้ถือหุ้นทั้งหลายมาตรวจและอ่าน รายละเอียดต่าง ๆ ก่อนที่จะถึงวันประชุมใหญ่ด้วย

ในวันประชุมใหญ่ กรรมการจะต้องเสนอรายงานผล

การดำเนินกิจการของบริษัทในรอบปี พร้อมกับบัญชีงบดุล เพื่อให้ที่ประชุมใหญ่พิจารณาอนุมัติรับ ถ้าที่ประชุมใหญ่ไม่ตัดสินใจ ในปัญหาต่าง ๆ ของบริษัท และยอมรับบัญชีงบดุลแล้วทุกอย่าง ก็เรียบร้อย แต่ถ้าที่ประชุมใหญ่เห็นว่าบัญชีงบดุลทำผิดพลาด อย่างนี้ กรรมการบริษัทต้องนำบัญชีงบดุลไปทำใหม่ให้ถูกต้อง เมื่อเรียบร้อยแล้วจึงนำเสนอมาเพื่อพิจารณาอนุมัติต่อไป

หลังจากการประชุมใหญ่แล้ว และที่ประชุมใหญ่ได้ อนุมัติให้รับบัญชีงบดุลที่เสนอมานั้นได้ กรรมการมีหน้าที่ต้อง นำสำเนาของบัญชีงบดุลส่งไปให้นายทะเบียนบริษัทรับทราบ ภายใน 1 เดือน นับแต่วันที่บัญชีงบดุลนั้นได้รับอนุมัติจาก ที่ประชุมใหญ่

และประชาชนทุกคนมีสิทธิที่จะซื้อสำเนาบัญชีงบดุล ของบริษัทใด ๆ ก็ได้ โดยติดต่อที่กระทรวงพาณิชย์กอง- ทะเบียนธุรกิจ

เรื่องที่ 5 เงินปันผลและทุนสำรอง

เงินปันผล คือ เงินส่วนที่เหลือจากการที่บริษัทได้หักเงิน กำไรไว้เป็นทุนสำรองแล้ว หมายความว่า บริษัททำมาค้าขายมี กำไรอยู่ก่อนหนึ่งก่อนที่จะนำเงินก้อนนี้มาแบ่งให้แก่ผู้ถือหุ้นทั้งหลาย บริษัทต้องหักเงินก้อนนี้ไว้อย่างน้อย 1 ใน 20 หรือ 5% ของเงินก้อนนี้เพื่อนำไปไว้เป็นทุนสำรองของบริษัทต่อไปเสีย ก่อน ส่วนที่เหลือจากการหักแล้วก็นำไปแบ่งเป็นเงินปันผลให้แก่ ผู้ถือหุ้นต่อไป

ส่วนบรรดาผู้ถือหุ้นทั้งหลายจะได้รับเงินปันผลคนละ เท่าได้นั้น กฎหมายได้ให้คิดตามส่วนจำนวนซึ่งผู้ถือหุ้นได้ส่งเงิน แล้วในหุ้นหนึ่ง ๆ แต่ถ้าเป็นหุ้นบุริมสิทธิแล้วก็ได้ตกลงกันไว้ อย่างใดว่าจะได้เท่าใด ก็ต้องเป็นไปตามที่ตกลงกันนั้น

ในการจ่ายเงินปันผลกฎหมายได้วางหลักเกณฑ์ไว้ใน มาตรา 1201 ว่า จะต้องประกอบด้วยหลักเกณฑ์ต่อไปนี้

1. ที่ประชุมใหญ่ ผู้ถือหุ้น ต้องอนุมัติให้จ่ายเงินปันผล ประจำปี การอนุมัติให้จ่ายเงินปันผลโดยที่ประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้นนี้

ใช้มติสามัญเป็นการตัดสินใจ แต่ถ้าที่ประชุมใหญ่ไม่อนุมัติให้จ่ายเงินปันผลได้ กรรมการจะเอาทำไรที่เหลือจากหักแล้ว ไปจ่ายไม่ได้เด็ดขาด

2. ต้องจ่ายจากเงินที่บริษัทได้กำไรอย่างแท้จริง เป็นการแน่นอนบริษัทที่กำไรถึงจะจ่ายเงินปันผลได้ วิธีดูว่าบริษัทจะมีกำไรหรือไม่ก็ดูจากงบดุลประจำปีนั่นเอง

3. ทุกครั้งก่อนจ่ายเงินปันผลบริษัทต้องหักกำไรไว้ 1 ใน 20 หรือ 5% เพื่อกันไว้เป็นทุนสำรองด้วย จนกว่าเงินทุนสำรองบริษัทมีถึง 1 ใน 10 ของจำนวนทุนของบริษัทหรือมากกว่านั้น แล้วแต่จะตกลงกันไว้ในข้อบังคับของบริษัทที่ไม่ต้องหักไว้เป็นทุนสำรองอีกก็ได้

ข้อสังเกต การจ่ายเงินปันผลระหว่างกาล คณะกรรมการของบริษัทก็อาจทำได้ เช่นกลางปีบริษัทมีกำไรมากมายทางคณะกรรมการบริษัทเห็นว่าอีกนานกว่าจะถึงสิ้นปี อาจจะจ่ายเงินปันผลในระหว่างกลางปีนี้ก็ทำได้ถ้ากรรมการเห็นสมควร แล้วนำเรื่องการจ่ายเงินปันผลกลางปีนี้ไปให้ที่ประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้นปลายปี รับรองตอนปลายปีอีกครั้งหนึ่งด้วย ซึ่งส่วนมากก็ยอมรับทุกครั้งเพราะทุกคนได้ประโยชน์

วิธีจ่ายเงินปันผล

กรรมการจะต้องประกาศโฆษณาในหนังสือพิมพ์แห่งท้องถิ่นฉบับใดฉบับหนึ่งอย่างน้อย 2 ครั้ง เพื่อให้บรรดาผู้ถือหุ้นทราบว่าขณะนี้บริษัทได้รับอนุมัติให้จ่ายเงินปันผลได้แล้วหรือถ้ากรรมการไม่อยากจะประกาศทางหนังสือพิมพ์ก็มีวิธีทำคือแจ้งเป็นจดหมายไปยังบรรดาผู้ถือหุ้นที่มีชื่ออยู่ในทะเบียนผู้ถือหุ้นของบริษัททุกคนให้ทราบก็ได้

การจ่ายเงินปันผลที่ฝ่าฝืนกฎหมาย

การจ่ายเงินปันผลทุกครั้งต้องได้รับอนุมัติจากที่ประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้นและต้องกันไว้เป็นทุนสำรองของเสียก่อนถึงจะนำเงินที่ได้กำไรอย่างแท้จริงนั้นมาจ่ายได้ ถ้ากรรมการทั้งหลายได้จ่ายเงินปันผลไปโดยฝ่าฝืนดังกล่าวนี้ กฎหมายได้บอกไว้ให้บรรดา

เจ้าหนี้บริษัทมีสิทธิเรียกเงินปันผลคืนจากบรรดาผู้ถือหุ้นต่าง ๆ ได้แล้วหน้าที่ได้คืนนี้มอบต่อบริษัทต่อไป แต่ถ้าผู้ถือหุ้นทั้งหลาย ได้รับเงินปันผลไปโดยไม่รู้เรื่องอะไรทั้งสิ้น กล่าวคือรับมาโดยสุจริตอย่างนี้ก็ไม่ต้องคืนให้บริษัท ส่วนผู้ที่จะต้องรับผิดชอบในความเสียหายต่าง ๆ ต่อบริษัทก็คือ บรรดากรรมการทั้งหลาย นั้นเอง

ทุนสำรอง หมายถึงเงินจำนวนหนึ่งที่บริษัทได้มีไว้เพื่อเวลาจำเป็นบริษัทเกิดวิกฤต จะได้นำเงินนี้มาใช้บริหารงานบริษัทต่อไป และเงินทุนสำรองนี้ก็ยังเป็นหลักประกันของบริษัทต่อเจ้าหนี้ว่า บริษัทนี้ยังมีหลักฐานมั่นคงอยู่ ซึ่งเจ้าหนี้จะได้ไม่วิตกว่าหนี้ที่มีอยู่นั้นจะสูญ เพราะเจ้าหนี้สามารถเรียกให้บริษัทชำระหนี้จากทุนสำรองนี้ได้

ทุนสำรองของบริษัทเกิดได้ 2 กรณี คือ

1. โดยกฎหมายบัญญัติไว้
2. โดยข้อบังคับของบริษัทกำหนดไว้

ทุนสำรองที่เกิดขึ้นโดยกฎหมาย กฎหมายได้บัญญัติไว้ว่าทุนสำรองเกิดขึ้นใน 2 กรณี ต่อไปนี้

1. ในกรณีที่กฎหมายบัญญัติว่า ทุกครั้งที่บริษัทแบ่งกำไร จะต้องกันเงินกำไรออกไว้อย่างน้อย 1 ใน 20 ของจำนวนเงินกำไร เพื่อไว้เป็นทุนสำรองของบริษัท การชักเงินกำไรออกไว้ทุกครั้งนี้ทำไปเรื่อยจนกว่าทุนสำรองนี้มีจำนวนมากถึง 1 ใน 10 ของจำนวนทุนของบริษัทแล้วก็พอ ไม่ต้องชักเงินกำไรออกมาอีก

2. ในกรณีที่บริษัทขายหุ้นให้บุคคลภายนอกโดยขายเกินราคาแท้จริงของมูลค่าหุ้นเงินส่วนเกินนี้บริษัทจะต้องเอามาเก็บไว้เป็นทุนสำรองของบริษัทจนกว่าจะมีเงินสำรองมากถึง 1 ใน 10 ของจำนวนทุนของบริษัททั้งหมด

ทุนสำรองที่เกิดขึ้นโดยข้อบังคับของบริษัทกำหนด

บริษัทอาจจะวางข้อบังคับกำหนดไว้ว่า ทุกครั้งที่มีการแบ่งเงินกำไรจะต้องชักเงินกำไรนี้ออกไว้เป็นทุนสำรองของ

บริษัทจำนวนครึ่งหนึ่งเสียก่อน อย่างไรก็ตามก็ใช้ได้ทุกครั้งที่แบ่งก็จะต้องชักรั้วเท่าที่กำหนดไว้ในข้อบังคับของบริษัท แต่ถ้าข้อบังคับไม่ได้กำหนดไว้ว่าจำนวนเท่าใด ก็ให้ชักรั้วเท่ากับที่กฎหมายกำหนดไว้คือ 1 ใน 20 ของจำนวนกำไร จะชักรั้วให้น้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้ไม่ได้ จนเงินสำรองมีจำนวนถึง 1 ใน 10 ของจำนวนเงินทุนทั้งหมดของบริษัท หรือจะกำหนดไว้ในข้อบังคับให้กันไว้จนมีจำนวนถึงเท่าไรของทุนทั้งหมดก็ได้ แต่ต้องไม่ให้ต่ำกว่า 1 ใน 10 ของทุนทั้งหมด

เมื่อมีลักษณะเป็นทุนสำรองแล้ว เงินจำนวนนี้ถือได้ว่าเป็นหลักประกันแก่เจ้าหนี้ของบริษัทนั้น ฉะนั้นบรรดาผู้ถือหุ้นหรือกรรมการบริษัทจะเอาเงินจำนวนนี้มาแบ่งปันไม่ได้เป็นอันขาด ถ้าบริษัทยังไม่เลิกกิจการ

เรื่องที่ 6 สมุดและบัญชีของบริษัท

เราได้ทราบมาแล้วว่า บริษัทจะเจริญก้าวหน้าต่อไปหรือจะถอยหลังนั้นขึ้นอยู่กับองค์ 2 ประการคือ ฝ่ายบริหารกับฝ่ายบัญชี ผู้ที่ทำหน้าที่คุมกิจการทั้ง 2 ฝ่ายก็คือ กรรมการของบริษัท

ฉะนั้น จึงเป็นหน้าที่อันสำคัญที่กรรมการบริษัทจะต้องจัดการทำสมุดบันทึกกิจการงานของบริษัทไว้และจัดการทำบัญชีให้ถูกต้องตามที่กฎหมายได้บัญญัติไว้ในมาตรา 1206 และมาตรา 1207

กรรมการจะต้องจัดให้มีบัญชีและสมุดดังต่อไปนี้ให้ครบถ้วนคือ

1. บัญชี ซึ่งต้องแสดงถึง

(ก) จำนวนเงินที่บริษัทได้รับและได้จ่ายพร้อมทั้งรายการแสดงเหตุที่ได้รับหรือจ่ายเงินทุกรายไป

(ข) สินทรัพย์ทั้งหมดของบริษัทรวมทั้งหนี้สินต่าง ๆ ของบริษัทด้วย

2. สมุด สมุดต่าง ๆ ที่ทำขึ้นนั้น จะต้องเป็นสมุดที่จดบันทึกรายงานการประชุมของที่ประชุมใหญ่ และของที่ประชุม

กรรมการโดยถูกต้อง เมื่อบันทึกทุกครั้งแล้วจะต้องให้ประธาน
แห่งที่ประชุมนั้น ๆ ลงลายมือชื่อรับรองว่าเป็นการถูกต้อง
สมุดที่มีลายมือชื่อประธานของการประชุมเช่นไว้นี้ กฎหมาย
ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า เป็นหลักฐานอันถูกต้องแห่งข้อความที่
ได้จดบันทึกลงในสมุดนั้น ๆ และได้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า การ
ลงมติและการดำเนินงานของที่ประชุมอันได้จดบันทึกไว้
ได้เป็นไปโดยชอบ

สมุดที่ทำเรียบร้อยนี้ จะต้องเก็บรักษาไว้ที่สำนักงานที่
ได้จดทะเบียนของบริษัท

ผู้ถือหุ้นคนใดถ้าปรารถนาที่จะตรวจดูเอกสารเหล่านี้
กฎหมายก็อนุญาตให้มาขอตรวจดูได้ในเวลาการทำงาน

มีปัญหาการที่กฎหมายอนุญาตให้ผู้ถือหุ้นมาขอตรวจดู
ได้นี้ ถ้าคิดให้ดีแล้ว อาจจะทำให้เกิดความเสียหายต่อบริษัทได้
เพราะอาจจะเอาไปบอกคู่แข่งชั้นของบริษัทนั้น หรือกระทำการ
การค้าขายแข่งกับบริษัทเสียเอง ก็ย่อมทำได้โดยง่าย ปัญหา
นี้ น่าติมากกว่า ทำให้กฎหมายจึงเปิดช่องให้กระทำเช่นนี้

บทที่ 5 การสอบบัญชี

บริษัทที่ตั้งขึ้นมาเพื่อทำการค้าขาย จะเจริญก้าวหน้าหรือทรุดโทรมลงไปขึ้นอยู่กับสิ่ง 2 อย่าง คือ การบริหารงานกับการบัญชีของบริษัท

ผู้บริหารงานคือกรรมการของบริษัท จะต้องบริหารงานไปอย่างสุขุมรอบคอบและโดยสุจริต ส่วนการบัญชีก็เช่นกัน ถ้าสมุหบัญชีมีความซื่อสัตย์สุจริตโดยทำบัญชีรับและจ่ายให้ถูกต้องตามความเป็นจริงที่กรรมการผู้จัดการกระทำกิจการนั้นไป แต่ถ้าการจัดงานบริหารดี แต่ทางการบัญชีมีการคดโกงกัน บริษัทนั้นก็จะมีทางที่จะเดินไปสู่ทางหายหน้าต่อไปได้ ฉะนั้นด้วยเหตุนี้เอง กฎหมายนี้จึงได้กำหนดบทบัญญัติ เรื่องการสอบบัญชีไว้ เพื่อจะได้ทราบถึงฐานะ การเงินของบริษัทว่าจะเป็นไปโดยถูกต้องกับการจัดการงานของฝ่ายบริหารหรือไม่

ใครเป็นผู้สอบบัญชี

มาตรา 1208 ได้บัญญัติว่า “ผู้สอบบัญชีนั้นจะเป็นผู้ถือหุ้นของบริษัทก็ได้ แต่บุคคลผู้มีส่วนได้เสียในกิจการงานของบริษัททำโดยสถานอื่นอย่างหนึ่งอย่างใด นอกจากเป็นผู้ถือหุ้นในบริษัทเท่านั้นแล้ว ท่านว่าจะเลือกเอามาเป็นตำแหน่งผู้สอบบัญชีหาได้ไม่ กรรมการก็ดี หรือผู้อื่นซึ่งเป็นตัวแทน หรือเป็นลูกจ้างของบริษัทก็ดี เวลาอยู่ในตำแหน่งนั้น ๆ ก็จักเลือกเอามาเป็นตำแหน่งผู้สอบบัญชีของบริษัทหาได้ไม่”

และมาตรา 1209 ได้บัญญัติว่า “ผู้สอบบัญชีนั้น ให้ที่ประชุมสามัญเลือกตั้งทุกปี ผู้สอบบัญชีคนซึ่งออกไปนั้น จะเลือกกลับเข้ารับตำแหน่งอีกก็ได้”

จากตัวบททั้ง 2 มาตรานี้จะเห็นได้ว่าผู้สอบบัญชีของบริษัทนั้นก็คือบรรดาผู้ถือหุ้นของบริษัทคนใดคนหนึ่ง หรือบุคคลภายนอกที่ได้รับการเลือกจากที่ประชุมใหญ่สามัญ

ประจำปีของบรรดาผู้ถือหุ้นทั้งหมดนั่นเอง และเมื่อได้รับเลือกแล้วก็ทำหน้าที่เสมือนเป็นตัวแทนของบรรดาผู้ถือหุ้นทั้งปวงเข้าไปตรวจสอบบัญชีของบริษัทว่าทำมาถูกต้องหรือไม่ ถ้าไม่ถูกต้องก็จะดำเนินการต่อไปตามกฎหมายได้ทันที คือส่งคนโกงเข้าคุกไป

กฎหมายได้ห้ามบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารงานของบริษัท เช่น กรรมการบริษัท หรือลูกจ้างของบริษัท เป็นผู้สอบบัญชีของบริษัท เหตุผลก็เป็นที่รู้จักกัน คือคนที่ทำงานนั้นจะให้ตรวจการงานของตนเอง ก็จะนำไปสู่หนทางแห่งความเสื่อมเสียเท่านั้น เพราะทุกคนไม่ประสงค์ที่จะใส่ร้ายตัวของเขาเองให้เป็นความผิดอย่างแน่นอน

สำหรับอายุการทำงานของผู้สอบบัญชีนี้ มาตรา 1209 ได้บอกไว้ให้อยู่ในวาระเพียง 1 ปี จากนั้นก็ให้มีการเลือกกันขึ้นมาใหม่ ที่ประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้นเป็นคนเลือก อาจจะเลือกคนใหม่หรือเลือกคนเก่าที่ออกไปให้ทำหน้าที่ต่อไปอีก 1 ปี ก็ยอมได้ ส่วนมากบริษัทจะไม่ค่อยเปลี่ยนตัวผู้สอบบัญชี เว้นเสียแต่ผู้สอบบัญชีตาย ไร้ความสามารถ ล้มละลาย หรือทำการทุจริตอย่างนี้ก็เอาไว้ไม่ได้

สำหรับเงินค่าจ้างผู้สอบบัญชียุติกันกฎหมายได้บัญญัติไว้ในมาตรา 1210 ว่า ให้ที่ประชุมใหญ่เป็นผู้กำหนดว่าจะสมควรแค่ไหน ส่วนมากก็ราคาประมาณหลายหมื่นหรือหลายแสนก็ได้ สุดแต่ความมีชื่อเสียงของผู้สอบบัญชีคนนั้น ๆ

สำหรับจำนวนผู้สอบบัญชีว่าจะมีจำนวนกี่คนนั้นต้องขึ้นอยู่กับข้อบังคับของบริษัทว่าจะกำหนดไว้กี่คน แต่ถ้าข้อบังคับของบริษัทไม่ได้กำหนดจำนวนไว้ดังนี้ ก็ต้องให้ที่ประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้นเป็นคนกำหนดเองว่ามีกี่คนถึงจะเหมาะสม ส่วนมากก็มีเพียง 1 คนก็พอแล้ว เว้นเสียแต่บริษัทได้มีกิจการใหญ่โตมาก ก็อาจจะจ้างผู้สอบบัญชีหลายคนก็ได้

ในกรณีตำแหน่งผู้สอบบัญชีว่างลง มาตรา 1211 ได้บัญญัติไว้ให้กรรมการเรียกประชุมวิสามัญเพื่อให้เลือกตั้งขึ้น

ใหม่ให้ครบจำนวน

ตำแหน่งผู้สอบบัญชีว่างลง อาจเกิดจากการตาย การตกเป็นคนที่ไร้ความสามารถ การเป็นคนล้มละลาย หรืออาจ จะเกิดการลาออกของผู้สอบบัญชีก็ได้ เมื่อมีเหตุการณ์เช่นนี้ เกิดขึ้นกฎหมายได้กำหนดให้กรรมการบริษัทเรียกประชุมใหญ่ วิสามัญทันที เพื่อให้ผู้ถือหุ้นมาประชุมกัน และเลือกตั้งผู้สอบ บัญชีขึ้นมาใหม่ให้ครบจำนวนที่ขาดไป

ทราบแล้วว่าปกติผู้สอบบัญชีตั้งขึ้นโดยที่ประชุมใหญ่ผู้ ถือหุ้น แต่บางกรณีคณะกรรมการบริษัทไม่ยอมเรียกให้มีการ ประชุมใหญ่วิสามัญ เพื่อแต่งตั้งผู้สอบบัญชี ถ้าเป็นเช่นนั้น มาตรา 1212 บัญญัติว่า “ถ้ามิได้เลือกตั้งผู้สอบบัญชีโดยวิธี ดังกล่าวมา เมื่อผู้ถือหุ้นไม่น้อยกว่า 5 คนร้องขอ ก็ให้ศาลตั้ง ผู้สอบบัญชีประจำปีนั้น และกำหนดสินจ้างให้ด้วย” มาตรานี้ หมายความว่า บรรดาผู้ถือหุ้นรวมกัน 5 คนขึ้นไปจะทำการร้องขอ ให้ศาลตั้งผู้สอบบัญชีประจำปีนั้นก็ได้ และศาลจะกำหนดค่าจ้าง ผู้สอบบัญชีไปด้วยเลย

อำนาจของผู้สอบบัญชี

มาตรา 1213 บัญญัติว่า “ให้ผู้สอบบัญชีทุกคนเข้า ตรวจสอบสรรพสมุดและบัญชีของบริษัทในเวลาอันสมควรได้ ทุกเมื่อ และในการอันเกี่ยวข้องกับสมุดและบัญชีเช่นนั้นให้ได้ถาม สอบสวนกรรมการหรือผู้อื่น ๆ ซึ่งเป็นตัวแทน หรือเป็นลูกจ้าง ของบริษัทได้ไม่ว่าคนหนึ่งคนใด”

มาตรานี้ให้อำนาจผู้สอบบัญชีมีสิทธิตรวจสอบสมุดและ บัญชีของบริษัทได้ทุกอย่างและมีสิทธิสอบถามกรรมการ หรือผู้อื่น ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับกิจการของบริษัทที่เกี่ยวกับการ บัญชีได้ทุกประการ

หน้าที่ผู้สอบบัญชี

มาตรา 1214 “ผู้สอบบัญชีต้องทำรายงานว่าด้วยบุคคล และบัญชียื่นต่อที่ประชุมสามัญ

ผู้สอบบัญชีต้องแถลงในรายงานเช่นนั้นด้วยว่าตนเห็นว่า
งบดุลได้ทำโดยถูกต้องควรฟังว่าสำแดงให้เห็นการงานของ
บริษัทที่เป็นอยู่ตามจริงและถูกต้องหรือไม่”

เมื่อผู้สอบบัญชีได้ทำการตรวจสอบบัญชีของบริษัทจน
หมดแล้ว ก็มีหน้าที่สรุปผลงานตรวจสอบบัญชีที่ไปตรวจมาให้
ที่ประชุมใหญ่สามัญของผู้ถือหุ้นรับทราบ โดยทำเป็นบัญชีงบดุล
แล้วขึ้นแถลงให้ที่ประชุมใหญ่ฟังด้วยว่าขณะนี้การบัญชีของ
บริษัทเป็นอย่างไร ถูกต้องหรือไม่ประการใดโดยแสดงเหตุผล
ประกอบให้ชัดเจน อันนี้เป็นหน้าที่ที่จะต้องแถลง

บทที่ 6

การตรวจการงานของบริษัท

เมื่อบริษัทได้เปิดดำเนินกิจการมาเป็นเวลาพอสมควร ต่อมาบรรดาผู้ถือหุ้น หรือรัฐมนตรีทราบระแคะระคายว่าบริษัท กำลังดำเนินกิจการไม่ถูกต้องที่ถูกต้องทาง มีการกระทำที่อาจจะเสี่ยง ต่อกฎหมายได้ ดังนั้นก็อาจจะให้มีการตรวจสอบการดำเนินงาน ของบริษัทก็ได้

ฉะนั้นเราจึงกล่าวได้ว่าการตรวจงานของบริษัท อาจจะ เกิดขึ้นได้ 2 กรณีคือ

1. บรรดาผู้ถือหุ้นรวมกันขอให้รัฐมนตรีตั้งผู้ตรวจงาน บริษัท

2. รัฐมนตรีเห็นสมควรตั้งผู้ตรวจงานบริษัทเอง

อธิบาย 1 มาตรา 1215 ได้บัญญัติว่า “เมื่อผู้ถือหุ้นใน บริษัทมีจำนวนรวมกันไม่น้อยกว่าหนึ่งในห้าของจำนวนหุ้นทั้งหมด ทำเรื่องรวบรวมข้อขอให้รัฐมนตรีเจ้าหน้าที่ตั้งผู้ตรวจอัน ทรงความสามารถ จะเป็นคนเดียวหรือหลายคนก็ตามไปตรวจ การงานของบริษัทจำกัดนั้น และทำรายงานยื่นให้ทราบ

ก่อนที่จะตั้งผู้ตรวจเช่นนั้น เสนาบดีจะบังคับให้คนทั้ง หลายผู้ยื่นเรื่องรวบรวมประกันเพื่อรับยอดเงินค่าใช้สอยใน การตรวจนั้นก็ได้”

มาตรานี้จะเห็นได้ว่า บรรดาผู้ถือหุ้น ถ้าเห็นว่าการ บริหารงานของบริษัทมีที่ท่าจะส่อไปในทางที่ไม่สุจริตผิด กฎหมาย และคณะกรรมการก็พยายามปกปิดการบริหารงาน ไม่แจ้งให้ที่ประชุมผู้ถือหุ้นทราบเลยเช่นนี้ ผู้ถือหุ้นก็มีสิทธิที่จะ เรียกร้องให้เจ้าหน้าที่ของรัฐเข้ามาตรวจสอบการดำเนินงาน ของบริษัทที่ตนเป็นผู้ถือหุ้นได้โดยกระทำการรวบรวมเข้าชื่อ ร่วมกันในบรรดาผู้ถือหุ้นทั้งหลายพยายามรวมหุ้นกันให้ได้ถึง 1 ใน 5 ของจำนวนหุ้นทั้งหมดของบริษัท แล้วทำหนังสือแจ้ง ไปยังเจ้าหน้าที่ของรัฐเข้ามาตรวจสอบการบริหารงาน ของบริษัทต่อไป

เมื่อรัฐมนตรีได้รับเรื่องจากบรรดาผู้ถือหุ้นทั้งหลายแล้ว ก็จะสั่งให้เจ้าหน้าที่คนเดียวหรือหลายคนก็ได้ เข้ามาตรวจสอบ การดำเนินงานของคณะกรรมการบริษัทตามที่ถูกกล่าวหาต่อไป และบางทีรัฐมนตรีอาจจะสั่งให้ผู้ถือหุ้นทั้งหลายที่นำเรื่องมา เสนอให้ไปตรวจสอบบริษัทของตนนั้นออกค่าใช้จ่ายของเจ้าหน้าที่ที่ส่งไปตรวจสอบก็ได้ด้วย ถ้าเป็นเช่นนั้นผู้ถือหุ้นทั้งหลายก็ต้องช่วยกันออกเงินให้เป็นค่าใช้จ่ายของเจ้าหน้าที่ผู้ตรวจสอบด้วย เว้นเสียแต่บริษัทจะยอมจ่ายให้เอง

ข้อสังเกต การที่รัฐมนตรีจะส่งเจ้าหน้าที่ไปตรวจสอบบริษัทใดนั้น ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของท่านรัฐมนตรีว่าจะเห็นสมควรประการใด ส่วนมากก็จะดูหลักฐานต่าง ๆ ที่ผู้ถือหุ้นแนบมาพร้อมกับคำขอ นั้น และปกติการส่งเจ้าหน้าที่ไปตรวจสอบหลักฐานต่าง ๆ ของบริษัทนั้น จะส่งไปหลายคนเพื่อให้ช่วยกันค้นหา และทำรายงานที่ถูกต้องเสนอต่อรัฐมนตรีเพื่อส่งการต่อไป

อำนาจของผู้ตรวจ

มาตรา 1216 บัญญัติว่า “กรรมการก็ดี ลูกจ้าง และตัวแทนของบริษัทก็ดี จำต้องส่งสรรพสมุดและเอกสารทั้งปวงซึ่งตนเก็บรักษา หรืออยู่ในอำนาจแห่งคนนั้นให้แก่ผู้ตรวจ

ผู้ตรวจคนหนึ่งคนใดจะให้กรรมการ ลูกจ้าง และตัวแทนของบริษัทสาบานตัวแล้วสอบถามคำให้การในเรื่องอันเนื่องด้วยการงานของบริษัทนั้นก็ได้”

มาตรานี้ได้กำหนดอำนาจของผู้ตรวจที่รัฐมนตรีส่งมาให้ตรวจการงานของบริษัทมีสิทธิเรียกสมุดบัญชีและเอกสารทั้งปวงจากบรรดากรรมการ ลูกจ้างหรือตัวแทนของบริษัทที่เก็บรักษาไว้มาตรวจดูได้ อีกทั้งมีอำนาจสอบปากคำหรือสอบถามปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการบริหารงานของบริษัทจากบุคคลเหล่านั้นได้ทั้งสิ้น

หน้าที่ของผู้ตรวจ

มาตรา 1217 ได้บัญญัติว่า “ผู้ตรวจต้องทำรายงานขึ้น และรายงานนั้นจะเขียนหนังสือพิมพ์สุดแต่เสนาบดีเจ้าหน้าที่จะ

บัญชา สำเนารายงานนั้นให้เสนาบดี ส่งไปยังสำนักงานบริษัท ซึ่งได้จดทะเบียนไว้กับทั้งส่งแก่ผู้ถือหุ้นซึ่งยื่นเรื่องราวขอให้ตรวจนั้นด้วย”

เมื่อเจ้าหน้าที่ซึ่งผู้ตรวจงานของบริษัทได้ทำการตรวจสอบจนเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็ต้องทำรายงานเสนอให้รัฐมนตรีทราบต่อไป ส่วนท่านรัฐมนตรีกฎหมาย มาตรา 1217 ให้อำนาจแต่เพียงรับทราบรายงานและให้จัดการส่งสำเนารายงานนั้นไปให้บริษัท และบรรดาผู้ถือหุ้นที่ยื่นขอให้ตรวจรับทราบต่อไปด้วยเท่านั้น มิได้ให้อำนาจลงโทษคณะกรรมการบริษัทที่ตรวจพบว่ามีกรงหรือทุจริตอย่างไร ซึ่งปัญหานี้ ผู้เขียนเห็นว่า ถ้ามีการพบการทุจริตต่าง ๆ หรือตรวจพบการทำงานบกพร่องมีแต่ขาดทุนลูกเดียว เช่นนี้ ก็เป็นหนทางให้ผู้ถือหุ้นทั้งหลาย จะดำเนินการต่อไปได้คืออาจจะฟ้องร้องให้คณะกรรมการรับผิดชอบทุจริต หรืออาจจะร้องขอต่อศาลให้สั่งเลิกบริษัทก็ย่อมได้ถ้าเห็นว่ากิจการไม่มีทางที่จะฟื้นให้มีกำไรได้อย่างแน่ชัด

อธิบาย 2 ในกรณีที่รัฐมนตรีกระทรวงพาณิชย์เห็นสมควรว่า บริษัทแห่งนี้มีการทุจริตหรือกระทำการต่าง ๆ ที่ผิดกฎหมาย ท่านก็จะสั่งให้เจ้าหน้าที่คนเดียวหรือหลายคน เข้าไปทำการตรวจสอบงานของบริษัท และให้รายงานให้รัฐมนตรีทราบต่อไปได้ ดังที่มาตรา 1219 บัญญัติไว้ว่า

“เสนาบดีเจ้าหน้าที่โดยลำพังตนเอง จะตั้งผู้ตรวจคนเดียว หรือหลายคนให้ไปตรวจการของบริษัทเพื่อทำรายงานยื่นต่อรัฐบาลก็ได้ การตั้งผู้ตรวจเช่นว่ามานี้จะพึงมีเมื่อใดสุดแล้วแต่เสนาบดีจะเห็นสมควร”

การออกคำสั่งตรวจการงานของบริษัทโดยรัฐมนตรีเป็นผู้เห็นสมควรนี้ สำหรับค่าใช้จ่ายนั้นทางราชการเป็นผู้ออก เพราะเป็นการตรวจสอบเพื่อประโยชน์ของประชาชนอย่างแท้จริง ดังเช่นในกรณีบริษัทพยายามกักตุนข้าวไม่ยอมปล่อยออกมาขาย เพื่อให้รัฐบาลเกิดวิกฤตการณ์ก่อปัญหาให้ประชาชนต้องซื้อข้าวในราคาแพง เช่นนี้ รัฐมนตรีมีอำนาจสั่งตรวจการงานบริษัทได้ทันที

บทที่ 7 การเพิ่มทุน และลดทุน

การเพิ่มทุน บริษัทที่ได้ตั้งขึ้นมาทันทีนั้น เงินทุนของบริษัทเป็นหัวใจสำคัญอย่างยิ่ง บริษัทอาจจะอยู่รอดหรืออาจจะจอดในวันข้างหน้า ก็เพราะเงินทุนของบริษัทที่กำหนดตั้งกันไว้แต่แรก การกำหนดตั้งเงินทุนของบริษัทแต่แรกนี้จึงสำคัญมาก ถ้าตั้งเงินทุนไว้สูงมากก็เป็นการหลอกลวงประชาชนทั้ง ๆ ที่กิจการของบริษัทไม่ใหญ่โตถึงจะต้องใช้เงินจำนวนมากเช่นนั้น และถ้าตั้งเงินทุนไว้น้อยก็จะเป็นการเสียหายในภายภาคหน้า เพราะถ้าต่อมากิจการของบริษัทเจริญขึ้น การขยายงานก็จะลำบากเพราะหมดเงินเสียก่อน ฉะนั้นการกำหนดเงินทุนตั้งแต่แรกจึงเป็นสิ่งสำคัญควรจะต้องมองการณ์ไกลไว้แล้วกำหนดเงินทุนไว้ให้พอสมควรที่จะดำเนินงานของบริษัทให้เจริญก้าวหน้าต่อไป

กฎหมายไม่ได้ปิดทางเสียทีเดียวว่า ถ้าบริษัทได้กำหนดทุนไว้น้อยแล้วจะไม่มีทางออกในการหาเงินมาดำเนินงานของบริษัทต่อไป กฎหมายได้บัญญัติในเรื่องการหาทุนมาเพิ่มหรือเรียกว่าการเพิ่มทุนไว้ เพื่อให้โอกาสขยายงานต่อไปได้ และในทางตรงข้าม ถ้าตั้งเงินทุนไว้สูงโดยไม่จำเป็น กฎหมายก็ได้บัญญัติในเรื่องการลดทุนไว้ด้วย เพื่อให้บริษัทตัดทุนลงเหลือเท่าที่จำเป็นในการบริหารงานของคนต่อไป

มาตรา 1220 บัญญัติว่า “บริษัทจำกัดอาจเพิ่มทุนของบริษัทขึ้นได้ ด้วยออกหุ้นใหม่โดยมติพิเศษของประชุมผู้ถือหุ้น”

จากมาตรานี้เราจะเห็นได้ว่า บริษัทมีทางหาทุนมาเพิ่มได้โดยการออกหุ้นใหม่ขึ้นมา แต่มิใช่ว่าพอคณะกรรมการบริษัทประชุมเห็นรวมกันว่าบริษัทสมควรจะหาเงินมาเป็นทุนเพื่อดำเนินงานของบริษัทต่อไป และสมควรให้ออกหุ้นขึ้นมาใหม่ขายต่อประชาชนทั่วไป มติของคณะกรรมการบริษัทอันนี้ใช้ไม่

ได้ กฎหมายบัญญัติไว้ว่า การออกหุ้นขึ้นใหม่นั้นจะต้องเรียกประชุมบรรดาผู้ถือหุ้นทั้งหมดแล้วกรรมการบริษัทแถลงกิจการของบริษัทในที่ประชุมพร้อมกันเสนอหาเงินทุนเข้าบริษัท โดยการเสนอให้ออกหุ้นใหม่ขึ้นเมื่อที่ประชุมใหญ่ของผู้ถือหุ้น เห็นด้วยว่าสมควรจะให้ออกหุ้นใหม่ ที่ประชุมนี้ก็จะต้องลงมติพิเศษอนุญาตให้มีการออกหุ้นใหม่ต่อไป

การออกหุ้นใหม่

การเพิ่มทุนโดยออกหุ้นใหม่จะทำได้ต้องเข้าหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

1. ต้องมีมติพิเศษของที่ประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้นลงมติให้มีการเพิ่มทุนได้ตามมาตรา 1220

2. หุ้นใหม่ที่ออกตามมติพิเศษให้เพิ่มทุนนี้ ผู้ใดซื้อไปจะต้องจ่ายเงินตามราคามูลค่าวันเสียแต่ที่ประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้นได้ลงมติพิเศษข้างลงไปเกี่ยวกับหุ้นใหม่นี้ว่า ให้กันหุ้นใหม่บางจำนวนไว้เวลาผู้ใดมาซื้อก็ไม่ต้องจ่ายเงิน หรือจ่ายเพียงบางส่วนเท่านั้นก็ได้ เหตุผลที่กฎหมายให้ลงมติพิเศษซ้ำในเรื่องหุ้นนี้ก็เพื่อจะได้เอาไว้ให้ตอบแทนผู้ที่ทำประโยชน์ต่อบริษัทหรือช่วยบริษัทให้ดำรงอยู่ในวงการค้าได้ ซึ่งพวกผู้มีอิทธิพลหรือมีประโยชน์เหล่านี้จะได้หุ้นไปฟรี ๆ หรือจ่ายไม่กี่สตางค์ก็ได้หุ้นที่ได้ครบมูลค่าแล้วตามมาตรา 1221

3. การเพิ่มทุนให้ออกหุ้นใหม่นี้ จะทำได้ต่อเมื่อทางบริษัทได้เรียกเก็บเงินค่าหุ้นที่ค้างชำระมูลค่าอยู่ทุกหุ้นให้ครบเสียก่อน เมื่อทุกหุ้นได้ชำระหมดแล้ว และบริษัทไม่มีเงินพอที่จะดำเนินกิจการต่อไป อย่างนี้บริษัทถึงจะขอให้มีการเพิ่มทุนได้ แต่ถ้าหุ้นเดิมยังไม่เรียกเก็บให้ครบมูลค่าเลยจะมาขอให้มีการเพิ่มทุนคือ ๆ อย่างนี้รับรองว่ากรรมการบริษัทถูกบรรดาผู้ถือหุ้นลงมติไม่ยอมให้มีการเพิ่มทุนแน่ ๆ เพราะเห็นว่ายังไม่จำเป็นเนื่องจากบริษัทสามารถเรียกค่าหุ้นเดิมมาเป็นทุนเพิ่มขึ้นได้อยู่แล้ว แต่อย่างไรก็ตามก็ขึ้นอยู่กับเป็นเรื่อง ๆ ไป บางที่หุ้นยังไม่ได้เรียกให้ชำระครบตามมูลค่าทุกหุ้น แต่บริษัทต้องการขยาย

งาน และแสดงให้เห็นว่า ถึงแม้จะเรียกเก็บให้ครบมูลค่าทุกหุ้นแล้ว ก็ยังไม่พอที่จะขยายงานในโครงการใหม่ ๆ ได้เช่นนี้ ก็อาจจะมีการขอให้ลงมติพิเศษเพื่อเพิ่มทุนได้ ก็สุดแล้วแต่ที่ประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้นจะเห็นด้วยหรือไม่เท่านั้น

4. สำหรับราคาหุ้นที่ออกใหม่กับราคาหุ้นเก่านั้นต้องมีราคามูลค่าเท่ากันเสมอจะต่างกันไม่ได้ ถ้าต่างกันก็มีใช้หุ้นในบริษัทเดียวกันเพราะกฎหมายได้กำหนดไว้เลยว่า หุ้นในบริษัทนั้นจะต้องมีราคาเท่ากันเสมอ

5. หลักเกณฑ์ข้อนี้สำคัญ คือหลังจากที่มีการลงมติพิเศษให้เพิ่มทุนได้แล้ว คณะกรรมการจะต้องนำมติพิเศษที่ลงมติให้เพิ่มทุนได้นี้ไปจดทะเบียนเสียภายใน 14 วันนับแต่วันที่ได้ลงมตินี้ ถ้าไม่นำไปจดทะเบียนภายในกำหนดกฎหมายถือว่าไม่มีการลงมติพิเศษในเรื่องเช่นนี้

วิธีการขายหุ้นใหม่

มาตรา 1222 ได้บัญญัติว่า “บรรดาหุ้นที่ออกใหม่นั้นต้องเสนอให้แก่ผู้ถือหุ้นทั้งหลายตามส่วนจำนวนหุ้นซึ่งเขาถืออยู่ คำเสนอเช่นนี้ ต้องทำเป็นหนังสือบอกกล่าวไปยังผู้ถือหุ้นทุก ๆ คนระบุจำนวนหุ้นให้ทราบว่าผู้นั้นชอบที่จะซื้อได้กี่หุ้น และให้กำหนดวันว่าถ้าพ้นวันนั้นไปมิได้มีคำสนองมาแล้ว จะถือว่าเป็นอันไม่รับซื้อ

เมื่อวันที่กำหนดล่วงไปแล้วก็ดี หรือผู้ถือหุ้นได้บอกมาว่าไม่รับซื้อหุ้นนั้นก็ดี กรรมการจะเอาหุ้นเช่นนั้นขายให้แก่ผู้ถือหุ้นคนอื่น หรือรับซื้อไว้เองก็ได้”

มาตรา 1223 “หนังสือบอกกล่าวที่เสนอให้ผู้ถือหุ้นซื้อหุ้นใหม่นั้น ต้องลงวัน เดือน ปี และลายมือชื่อของกรรมการ”

จากมาตราทั้ง 2 นี้จะเห็นได้ว่า ปัจจุบันนี้หุ้นที่ออกใหม่นี้จะมาลงมติของที่ประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้นให้ขายให้คนนั้นคนนี้ไม่ได้อีกแล้ว ที่ประชุมใหญ่ไม่มีสิทธิออกเสียงลงมติให้ขายใคร เพราะจะขัดกับกฎหมายที่บัญญัติไว้ว่า หุ้นที่ออกใหม่จะต้องทำเป็นหนังสือ ลงวัน เดือน ปี และลายมือชื่อกรรมการแจ้ง

ไปยังบรรดาผู้ถือหุ้นของบริษัททุกคนให้เขาทราบว่าบัดนี้ บริษัทมีหุ้นออกใหม่อีกแล้ว ท่านทั้งหลายที่ถือหุ้นอยู่มีสิทธิซื้อหุ้นได้ตามสิทธิที่ท่านถือหุ้นอยู่มากและน้อยตามอัตราส่วน เช่น ถือหุ้นอยู่ 5 หุ้นมีสิทธิซื้อหุ้นใหม่ได้ 1 หุ้น เป็นต้น ขอให้รีบแจ้งจำนองซื้อมาภายในกำหนดวันนั้นวันนี้ มิฉะนั้นจะหมดสิทธิซื้อต่อไป และเมื่อทราบบริษัทได้แจ้งกำหนดวันซื้อหุ้นใหม่ไปแล้ว ถ้าต่อมาทางผู้ถือหุ้นเดิมปฏิเสธไม่ซื้อหุ้นใหม่หรือเลยกำหนดที่ให้เวลาซื้อไว้ แล้วทางบริษัทก็จะเอาหุ้นที่เหลืออยู่นั้นเสนอขายให้ผู้ถือหุ้นที่ยังต้องการหุ้นเพิ่มอีกต่อไป แต่ถ้ายังมีหุ้นเหลืออยู่อีกแล้ว คณะกรรมการบริษัทจะต้องเป็นคนซื้อหุ้นทั้งหมดที่เหลือไว้ทั้งสิ้น

สำหรับมาตรา 1222 นี้ เป็นกฎหมายที่ได้บัญญัติขึ้นใหม่เมื่อปี 2521 แก้ไขกฎหมายเก่าว่าต่อไปนี้ ห้ามมีประกาศชี้ชวนให้ประชาชนมาซื้อหุ้น และห้ามขายหุ้นใหม่แก่ประชาชนข้างนอกบริษัทเด็ดขาด ให้ขายได้เฉพาะผู้ถือหุ้นเดิมกับกรรมการของบริษัทเท่านั้น

การลดทุน

มาตรา 1224 ได้บัญญัติว่า “บริษัทจำกัดจะลดทุนของบริษัทลงด้วยลดมูลค่าแต่ละหุ้น ๆ ให้ต่ำลง หรือลดจำนวนหุ้นให้น้อยลงโดยมติพิเศษของประชุมผู้ถือหุ้นก็ได้

เรื่องการลดทุนของบริษัทนี้ทางคณะกรรมการสามารถที่จะทำได้ แต่ต้องอยู่ในหลักเกณฑ์ที่กฎหมายบัญญัติไว้ซึ่งเราจะศึกษากันต่อไป เหตุที่บริษัทจำกัดต้องลดทุนลง ก็มาจากสาเหตุการขาดเดาเหตุการณ์ในอนาคต บริษัทเริ่มตั้งก็คิดจะทำโน่นทำนี่กันอย่างใหญ่โต เลยทำให้ต้องกำหนดเงินทุนของบริษัทไว้มาก แต่พอจะทำงานจริง ๆ กลับไม่สามารถทำได้เต็มตามโครงการที่วางไว้เงินทุนที่กำหนดไว้ก็มีมากเกินไป ปกติแล้วการดำเนินการค้าขาย ไม่สมควรที่จะเอาเงินของผู้ถือหุ้นมาเก็บไว้โดยไม่มีผลประโยชน์ ด้วยเหตุนี้บริษัทอาจทำการลดทุนของบริษัทลงมาได้ โดยอาศัยวิธีการที่กฎหมาย

กำหนดไว้ในมาตรา 1224 คือใช้วิธีลดมูลค่าของแต่ละหุ้นให้ต่ำลง หรือใช้วิธีลดจำนวนหุ้นลงมาก็ย่อมได้

ดังเช่น บริษัทมีทุนอยู่ 1,000,000 บาท แบ่งออกเป็น 1,000 หุ้น มูลค่าหุ้นละ 1,000 บาท บริษัทต้องการที่จะลดทุนของบริษัทลงมากก็ทำได้โดยลดราคาหุ้นลง เหลือหุ้นละ 500 บาท แต่จำนวนหุ้นยังคงมีอยู่ 1,000 หุ้นอย่างเดิม

หรือบริษัทอาจจะลดจำนวนหุ้นลงก็ได้โดยให้จำนวนหุ้นของบริษัทลดลงเหลือ 500 หุ้น แต่ราคาก็ยังยืนไว้ราคาหุ้นละ 1,000 บาท

ทั้ง 2 วิธีนี้เป็นทางออกของบริษัทที่จะทำได้ แต่อย่างไรก็ตามก็ต้องประกอบกับหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ของกฎหมายในประการอื่นต่อไปด้วย

มาตรา 1225 ได้บัญญัติว่า “อันทุนของบริษัทนั้นจะลดลงไปให้ถึงต่ำกว่าจำนวนหนึ่งในสี่ของทุนทั้งหมดหาได้ไม่”

บริษัทสามารถลดทุนของบริษัทลงได้ถ้าเห็นว่าการเก็บไว้เปล่าไม่มีประโยชน์อะไร แต่บริษัทจะต้องคำนึงถึงหลักกฎหมายในมาตรา 1225 นี้ด้วยว่าลดได้นั้นจริงอยู่ แต่เมื่อลดทุนลงมาแล้วจะต่ำกว่า 1 ใน 4 ของทุนที่บริษัทจดทะเบียนไว้ไม่ได้ ตัวอย่างเช่น บริษัทจดทะเบียนทุนไว้ 1,000,000 บาท บริษัทสามารถลดทุนลงได้ไม่ว่าวิธีไหนก็ตาม ลดลงมาได้ถึง 250,000 บาทเท่านั้น จะลดให้ต่ำกว่า 250,000 บาทไม่ได้ เหตุผลก็คือการลดทุนของบริษัทลงมานี้จะต้องกระทบกระเทือนต่อบุคคลภายนอกที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับบริษัทเป็นอย่างมาก เช่น เจ้าหนี้บริษัท การที่บริษัทมีทุนมากก็เป็นที่น่าเชื่อถือน่ามีเครดิตต่อบุคคลภายนอก บุคคลภายนอกที่เป็นเจ้าหนี้อยู่ไว้อาจบริษัทมากกว่าที่บริษัทจะมีทุนลดลงมา ดังนั้นกฎหมายจึงวางหลักไว้ว่า ห้ามลดต่ำกว่า 1 ใน 4 ของทุนที่จดทะเบียนไว้ ถ้าลดต่ำกว่านี้การลดทุนเป็นโมฆะทันที

มาตรา 1226 ได้บัญญัติว่า “เมื่อบริษัทประสงค์จะลดทุนต้องโฆษณาความประสงค์นั้นในหนังสือพิมพ์แห่งท้องที่เจ็ด

ครั้งเป็นอย่างน้อย และต้องมีหนังสือบอกกล่าวไปยังบรรดาผู้ซึ่ง
บริษัทว่าเป็นเจ้าหนี้ของบริษัทบอกให้ทราบรายการซึ่ง
ประสงค์จะลดทูลงและขอให้เจ้าหนี้อัดค้ำอย่างหนึ่งอย่างใด
ในการลดทูลงนั้นส่งคำคัดค้านไปภายใน 3 เดือน นับแต่วัน
ที่บอกกล่าวนั้น

ถ้าไม่มีใครคัดค้านภายในกำหนดเวลา 3 เดือน ก็ให้ฟัง
ถือว่าไม่มีคัดค้าน

ถ้าหากมีเจ้าหนี้คัดค้าน บริษัทจะจัดการลดทูลงไม่
ได้ จนกว่าจะได้ใช้หนี้หรือให้ประกันเพื่อหนี้รายนั้น”

มาตรา 1227 ได้บัญญัติว่า “ถ้ามีเจ้าหนี้คนใดละเลย
เสียมิได้คัดค้านในการที่บริษัทจะลดทูลง เพราะเหตุว่าตน
ไม่ทราบความและเหตุที่ไม่ทราบนั้นมิได้เป็นเพราะความผิดของ
เจ้าหนี้คนนั้นแต่อย่างใดไซ้ร้ ท่านว่าผู้ถือหุ้นทั้งหลายบรรดาที่ได้
รับเงินคืนไปตามส่วนที่ลดทูลงนั้น ยังลงจะต้องรับผิดชอบต่อเจ้า
หนี้เช่นนั้นเพียงจำนวนที่ได้รับคืนไปชั่วเวลา 2 ปี นับแต่
วันที่ได้จดทะเบียนการลดทูลงนั้น”

มาตรา 1228 บัญญัติว่า “มติพิเศษซึ่งอนุญาตให้เพิ่ม
ทุนหรือลดทุนนั้นบริษัทต้องจดทะเบียนภายใน 14 วัน นับแต่วัน
ที่ได้ลงมตินั้น”

จากตัวบททั้ง 3 มาตรานี้ เป็นหลักเกณฑ์ที่กฎหมายได้
วางไว้ว่าหลังจากมีการประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้น และได้ผ่านมติ
พิเศษให้ลดทุนได้แล้วไม่ว่าจะเป็นวิธีใดก็ตาม ทางบริษัทจะต้อง
ดำเนินการในขั้นต่อไปเกี่ยวกับการลดทุน คือจะต้องประกาศโฆษณา
ในหนังสือพิมพ์แห่งท้องที่บริษัทตั้งอยู่ให้ประชาชนทั่วไปทราบ
ไม่น้อยกว่า 7 ครั้งเกี่ยวกับเรื่องการลดทุนของบริษัท วิธีการ
บริษัทอาจจะลงแจ้งความในหน้าหนังสือแห่งท้องที่ของบริษัทใน
วันเดียวที่เดียว 7 ฉบับเลยก็ได้ และนอกจากนั้นบริษัทจะต้องแจ้ง
เป็นหนังสือไปยังเจ้าหนี้ของบริษัททุกคนให้ทราบถึงการที่
บริษัทได้มีมติพิเศษเพื่อลดทุน เพราะการลดทูลงนี้ทำให้เจ้า
หนี้เสียเปรียบหลักประกันต่าง ๆ ของเขาลดน้อยลง ฉะนั้นกฎ

หมายจึงกำหนดให้ต้องขอความยินยอมจากเจ้าหน้าที่ของบริษัทด้วย สำหรับเจ้าหน้าที่จะยินยอมหรือไม่ต้องรีบตอบมาภายในกำหนด 3 เดือน นับแต่วันที่ได้รับหนังสือแจ้งให้ทราบนั้น ถ้าเลยกำหนด 3 เดือนแล้วไม่ตอบมา กฎหมายถือว่าเจ้าหน้าที่ยินยอมบริษัททำการลดทุนได้ แต่ถ้าเจ้าหน้าที่ตอบไม่ยินยอมให้ลดทุนภายในกำหนด 3 เดือน บริษัทจะลดทุนไม่ได้ถึงแม้จะมีมติพิเศษให้ลดทุนแล้วก็ตามแต่ทางออกของบริษัทกฎหมายก็เปิดช่องให้ทำได้คือ บริษัทจัดการใช้หนี้คนนั้นให้เรียบร้อยไปเลย หรือทางบริษัทหาหลักประกันให้เจ้าหน้าที่คนที่คัดค้านนั้นยึดถือไว้จนเป็นที่พอใจ ถ้าทำได้อย่างนี้ อย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว บริษัทก็สามารถที่จะทำการลดทุนตามมติพิเศษที่ลงมติกันไว้ได้

แต่อย่างไรก็ตามกฎหมายก็ยังคำนึงทางด้านเจ้าหน้าที่ไว้ด้วยว่า ถ้าในกรณีเจ้าหน้าที่มิได้ตอบมาให้ทางบริษัททราบภายในกำหนด 36 เดือน จะไม่ว่าเจ้าหน้าที่ยินยอมให้ลดทุนไม่ได้ ถ้าการไม่ตอบมานั้นมิใช่เป็นความผิดของเจ้าหน้าที่ เพราะเจ้าหน้าที่ได้รับทราบหนังสือแจ้งจากทางบริษัทเลย อย่างนี้เจ้าหน้าที่ต้องพิสูจน์ให้ได้ว่าเป็นความผิดของบริษัทละเลยในการแจ้งให้เจ้าหน้าที่ทราบผลได้ทำการลงทุนไปแล้วก็ดี เจ้าหน้าที่ยังมีสิทธิฟ้องเรียกหนี้คืนจากบริษัทและบรรดาผู้ถือหุ้นทั้งหลายที่ได้รับเงินค่าหุ้นคืนไปได้ภายในเวลา 2 ปี นับแต่วันที่บริษัทได้ทำการจดทะเบียนลดทุนนั้น

ข้อสังเกตในปัญหาเจ้าหน้าที่ไม่ตอบมาภายใน 3 เดือนนี้ และอ้างว่าไม่ทราบเพราะความผิดของบริษัทนั้น จะต้องพิสูจน์กันว่าเป็นความผิดของใครอย่างเช่น เจ้าหน้าที่ไปต่างประเทศเกิน 3 เดือนกลับมาไม่สามารถตอบทันบริษัททำการลดทุนไปแล้วอย่างนี้จะอ้างว่าบริษัทไม่แจ้งให้ทราบไม่ได้ เพราะถ้าบริษัท ได้พิสูจน์ได้ว่า ได้ส่งหนังสือแจ้งให้ทราบไปยังเจ้าหน้าที่แล้วแต่เจ้าหน้าที่ไม่อยู่ไปต่างประเทศอย่างนี้ไม่ใช่ความผิดของบริษัทแน่นอน เพราะการไปต่างประเทศของใคร บริษัทไม่มีทางที่จะ

ทราบได้ ฉะนั้นเมื่อไม่คัดค้านมาภายในกำหนด 3 เดือน นับแต่วันที่ได้รับหนังสือ ก็ต้องถือว่าไม่มีการคัดค้าน

สำหรับผู้ถือหุ้นที่ได้รับเงินค่าหุ้นคืนไป ถึงแม้จะรับมาโดยสุจริตก็ตามถ้าเจ้าหนี้พิสูจน์ชนะในเรื่องนี้ได้ ผู้ถือหุ้นก็ต้องคืนเงินส่วนที่รับมานั้นให้แก่เจ้าหนี้ไป แต่ระวังเรื่องอายุความด้วย กฎหมายกำหนดให้เจ้าหนี้ฟ้องเรียกคืนได้ภายใน 2 ปี นับแต่วันจดทะเบียนการลดทุนเท่านั้น ถ้าเกิน 2 ปีแล้ว ไม่มีสิทธิฟ้องเรียกได้

สำหรับมาตรา 1228 นั้นได้กำหนดไว้เหมือน ๆ กับมาตราอื่น ๆ ว่าหลังจากได้มีการลงมติพิเศษในเรื่องการลดทุนแล้ว ทางบริษัทต้องนำมติพิเศษนี้ไปจดทะเบียนที่นายทะเบียนเสียภายใน 14 วัน เพื่อให้นายทะเบียนรับทราบเสียชั้นหนึ่งก่อน ถ้าเลยกำหนด 14 วันยังไม่ไปจดทะเบียนกฎหมายถือว่ามติพิเศษเรื่องลดทุนนี้ใช้ไม่ได้เป็นโมฆะทันที ต้องระวังไว้ด้วยทุกครั้ง มิฉะนั้นจะเสียหายได้

บทที่ 8 การเลิกบริษัทจำกัด

การเลิกบริษัท หมายความว่าถึงการหยุดดำเนินกิจการ และการหมดอำนาจของกรรมการบริษัทในการที่จะบริหารงานของบริษัทต่อไป

การเลิกบริษัทจำกัด มีวิธีเลิกกันได้ 2 วิธี คือ

1. เลิกโดยผลของกฎหมาย
2. เลิกโดยคำสั่งของศาล

อธิบายการเลิกโดยผลของกฎหมายนั้น ได้มีบัญญัติไว้ในมาตรา 1236 ว่า “อันบริษัทจำกัดย่อมเลิกกันด้วยเหตุต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ คือ

1. ถ้าในข้อบังคับของบริษัทมีกำหนดกรณีอันใดเป็นเหตุที่จะเลิกกันเมื่อมีกรณีนั้น
2. ถ้าบริษัทได้ตั้งขึ้นไว้ เฉพาะกำหนดกาลใด เมื่อสิ้นกำหนดนั้น
3. ถ้าบริษัทได้ตั้งขึ้น เฉพาะเพื่อทำกิจการอย่างหนึ่งอย่างใด แต่อย่างเดียวเมื่อเสร็จการนั้น
4. เมื่อมีมติพิเศษให้เลิก
5. เมื่อบริษัทล้มละลาย

อธิบายข้อ 1 ตามมาตรา 1236 ข้อ 1 นี้หมายความว่า ข้อบังคับของบริษัทได้กำหนดกรณีอันจะเลิกไว้ ถ้าเมื่อกรณีนั้นปรากฏขึ้น บริษัทก็ต้องเลิกกิจการไปเช่น ข้อบังคับกำหนดไว้ว่า เมื่อใดประเทศไทยสามารถผลิตจรวดไปดวงจันทร์ได้เองก็ให้บริษัทเลิกกิจการทันที อย่างนี้ เป็นต้น

อธิบายข้อ 2 หมายความว่า ได้กำหนดไว้ในหนังสือบริคณห์สนธิ ในการจัดตั้งบริษัทไว้ว่าจะจัดตั้งเพื่อทำการค้าภายใน 10 ปี เมื่อครบ 10 ปีแล้ว ไม่ว่าจะทำอะไรหรือขาดทุนอย่างไรก็ตามบริษัทจะเลิกกิจการ ดังนี้เมื่อครบกำหนดที่วางไว้บริษัทก็ต้องเลิกกิจการไป

อธิบายข้อ 3 หมายความว่า เมื่อบริษัทได้ตั้งขึ้นมาเพื่อกระทำการกิจการอย่างหนึ่งอย่างใดเฉพาะเรื่องเท่านั้น ดังนั้นเมื่อกิจการที่กำหนดไว้สำเร็จบริษัทก็ต้องเลิกกิจการไป เช่นตั้งบริษัทขึ้นมาเพื่อรับเหมาก่อสร้างรถไฟลอยฟ้าอย่างเดียวเท่านั้น ฉะนั้นเมื่อสร้างรถไฟลอยฟ้าสำเร็จแล้ว บริษัทก็ต้องเลิกกิจการไป

อธิบายข้อ 4 อันนี้หมายความว่า บริษัทได้ถูกมติพิเศษของบรรดาผู้ถือหุ้นทั้งหลายให้เลิกกิจการซึ่งแสดงให้เห็นว่า บรรดาผู้ถือหุ้นทั้งหลายคงจะทนการบริหารงานของคณะกรรมการบริษัทไม่ไหว เห็นว่าถ้าให้ทำต่อไปการขาดทุนคงจะไม่ฟื้นเป็นแน่แท้ ฉะนั้นทางที่ดีที่สุดก็เลิกกิจการอย่างไปทำเลย ดังนั้นก็ต้องลงมติพิเศษกัน

อธิบายข้อ 5 ขอให้แยกพิจารณาให้ถี่ การที่บริษัทล้มละลายทำให้ผู้ถือหุ้นล้มละลายไปด้วยไม่ เมื่อบริษัทล้มละลายแสดงว่ามีหนี้สินล้นพ้นตัวถูกเจ้าหนี้ฟ้องต่อศาล เมื่อศาลสั่งให้บริษัทล้มละลาย บริษัทแห่งนั้นก็ต้องเลิกกิจการไป

ทั้ง 5 ข้อนี้ เป็นผลแห่งกฎหมายที่ทำให้บริษัทต้องเลิกกิจการ แต่ก็มีอีกเหตุหนึ่งที่ทำให้บริษัทเลิกกิจการได้ เหมือนกัน เช่น วัตถุประสงค์ที่จดทะเบียนไว้กลายเป็นพันธวิสัยไป บริษัทก็ต้องเลิกกิจการ เช่นบริษัทตั้งขึ้นมาเพื่อทำการค้ากับต่างประเทศลาวโดยเฉพาะ ต่อมาเกิดสงครามระหว่างไทยกับลาวขึ้นเช่นนี้ บริษัทก็ต้องเลิกกิจการไป เพราะมีสงครามเกิดขึ้น ความสัมพันธ์สิ้นสุดลง

อธิบายการเลิกโดยคำสั่งของศาล ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 1237 ว่า “นอกจากนี้ศาลอาจสั่งให้เลิกบริษัทจำกัดด้วยเหตุต่อไปนี้คือ

1. ถ้าทำผิดในการยื่นรายงานการประชุมตั้งบริษัทหรือทำผิด ในการประชุมตั้งบริษัท
2. ถ้าบริษัทไม่เริ่มทำการภายในปีหนึ่งนับแต่วันจดทะเบียนหรือหยุดทำการถึงปีหนึ่งเต็ม

3. ถ้าการค้าของบริษัททำไปก็มีแต่ขาดทุนอย่างเดียว และไม่มีทางหวังว่าจะกลับฟื้นตัวได้

4. ถ้าจำนวนผู้ถือหุ้นลดน้อยลงจนเหลือไม่ถึงเจ็ดคน แต่อย่างไรก็ดี ในกรณีทำผิดในการยื่นรายงานประชุมตั้งบริษัท หรือทำผิดในการประชุมตั้งบริษัท ศาลจะสั่งให้ยื่นรายงานประชุมตั้งบริษัท หรือให้มีการประชุมตั้งบริษัทแทนสั่งให้เลิกบริษัทก็ได้ แล้วแต่จะเห็นสมควร”

จากตัวบทมาตรา 1237 จะเห็นได้ว่า บริษัทจะเลิกเมื่อศาลมีคำสั่งให้เลิกและเหตุผลที่สั่งให้เลิกก็ด้วยเหตุให้เหตุหนึ่งใน 4 ประการที่บัญญัติไว้ในมาตรานี้

อธิบายข้อ 1 ในการประชุมตั้งบริษัทเป็นหน้าที่ของผู้ริเริ่มจะต้องส่งวาระการประชุมจัดตั้งบริษัทเวียนแจ้งไปยังบรรดาผู้จองซื้อหุ้นทุกคนให้ทราบล่วงหน้าก่อนวันประชุมไม่น้อยกว่า 7 วัน ถึงจะมีการประชุมจัดตั้งบริษัทได้ หมายความว่าประชุมได้ต้องเริ่มในวันที่ 8 ถึงจะถูกต้องตามที่กฎหมายได้วางหลักเกณฑ์ไว้ อันนี้เป็นหลักที่สำคัญที่ฝ่ายผู้จองซื้อหุ้นอาจจะยกขึ้นมาให้ศาลสั่งเลิกบริษัทนั้นก็ได้อีกถ้าปรากฏว่า ผู้ริเริ่มได้เรียกประชุมก่อนวันที่ 8 นับแต่วันส่งหนังสือแจ้งให้ทราบ

สำหรับในระหว่างการประชุมตั้งบริษัท ผู้ริเริ่มซึ่งเป็นผู้ดำเนินการประชุมอาจปฏิบัติผิดระเบียบที่กฎหมายได้วางหลักไว้ในการออกเสียงลงคะแนนก็ได้ เพราะการออกเสียงลงคะแนนในตอนนั้นใช้เสียงข้างมากที่จะถือแพ้นะกันและเสียงข้างมากนั้นต้องประกอบด้วยตัวบุคคล และจำนวนหุ้นรวมกันด้วย ถ้าปฏิบัติผิดหลักเกณฑ์ในการออกเสียงลงคะแนน ผู้จองซื้อหุ้นอาจจะขอให้ศาลสั่งเลิกบริษัทนี้เลยก็ได้

แต่อย่างไรก็ตาม ทั้ง 2 ประการตามหลักข้อ 1 นี้ ศาลอาจจะเห็นว่าถ้าสั่งให้เลิกบริษัทไปเลย จะทำให้เกิดความเสียหายแก่ส่วนรวมได้ ศาลอาจจะไม่สั่งเลิกบริษัท แต่อาจจะสั่งให้ดำเนินการให้ถูกต้องในแต่ละขั้นตอนใหม่ก็ได้ สุดแล้วแต่ดุลยพินิจของศาล

อธิบายข้อ 2 เมื่อตั้งใจที่จะดำเนินการค้าในรูปบริษัทแล้ว คณะกรรมการของบริษัทจะต้องเริ่มดำเนินการงานของบริษัททันที มิใช่พอจดทะเบียนเป็นรูปร่างบริษัทนิติบุคคลแล้ว กลับตีใจนิ่งเฉย ๆ ไม่ยอมดำเนินการค้าอะไรทั้งสิ้นอย่างนี้ระวังไว้ ถ้าผู้ถือหุ้นคนใดคนหนึ่งอาจร้องขอต่อศาลให้สั่งเลิกบริษัทนั้นก็ทำได้

หรืออีกกรณีหนึ่ง หลังจากจดทะเบียนบริษัทเสร็จแล้วก็ดำเนินกิจการทันที ต่อมาเกิดมีอุปสรรคเกิดขึ้น บริษัทไม่สามารถที่จะแก้ปัญหาได้เลยหยุดดำเนินกิจการไป ระวังไว้ถ้าหยุดถึง 1 ปีเต็มแล้วไม่ทำงานต่อ จะถูกผู้ถือหุ้นทั้งหลายหรือถูกนายทะเบียน ยื่นร้องต่อศาลให้เลิกกิจการบริษัทเสียก็ได้

อธิบายข้อ 3 อันนี้ก็สำคัญ เพราะการทำการค้า ถ้าทำไปมีแต่จะขาดทุนอย่างเดียว ถ้าไรไม่มีทางจะเป็นไปได้ ถึงแม้จะชวนชววยอย่างเต็มความสามารถแล้วก็ตามเช่นนี้ ก็จะไปทำไม ดังนั้นผู้ถือหุ้นอาจยื่นคำร้องขอต่อศาลให้สั่งเลิกกิจการบริษัทเสียก็ได้ แต่ปัญหานี้ผู้ถือหุ้นต้องพิสูจน์ให้ได้แน่ชัดว่าการขาดทุนนั้นไม่มีทางฟื้นได้เลย เช่นนี้ศาลถึงจะสั่งให้เลิกกิจการบริษัทต่อไป

อธิบายข้อ 4 เราทราบกันมาแล้วว่าการตั้งบริษัทนั้น จะต้องมียุคคลรวมกัน 7 คนเป็นอย่างน้อย ถ้าต่ำกว่า 7 คน จะตั้งบริษัทไม่ได้ ดังนั้นในหนังสือบริคณห์สนธิ จะต้องมียุคคล 7 คน เป็นผู้ถือหุ้นในบริษัทเสมอ ถ้าปรากฏต่อมาว่าได้มีการลาออกจากการเป็นผู้ถือหุ้นบริษัทจนเหลือผู้ถือหุ้นไม่ถึง 7 คน อย่างนี้ผู้ถือหุ้นที่มีส่วนได้เสียก็อาจจะร้องขอต่อศาลให้สั่งเลิกบริษัทได้ แต่ปัญหานี้ ถึงแม้จะมีผู้ถือหุ้นไม่ถึง 7 คน แต่ไม่มีผู้ถือหุ้นคนใดร้องขอต่อศาลให้สั่งเลิกบริษัท บริษัทแห่งนั้นก็ยังสามารถดำเนินกิจการต่อไปได้

ผลของการเลิกบริษัทจำกัด

เมื่อบริษัทเลิกไม่ว่าจะโดยผลแห่งกฎหมาย หรือโดยคำสั่งของศาลก็ตามดังกล่าวมาแล้ว กฎหมายถือว่าบริษัทแห่งนั้น

หมดอำนาจที่จะดำเนินการค้าต่อไปตามวัตถุประสงค์ กรรมการของบริษัทก็หมดหน้าที่อำนาจในการบริหารงานบริษัทแล้ว ต่อไปจะต้องมีการชำระบัญชีของบริษัทตามกฎหมายเท่านั้น

เคยมีปัญหามาว่า บริษัทที่เลิกกิจการแต่ยังมีการชำระบัญชีอยู่นั้น บริษัทสิ้นสภาพนิติบุคคลแล้วหรือไม่ มีคำพิพากษาฎีกาตัดสินว่ายังไม่สิ้นสภาพนิติบุคคล แต่ไม่มีสิทธิทำการค้าขายได้ จะทำการได้แต่เพียงทำการชำระบัญชีให้เสร็จไปเท่านั้น เมื่อใดการชำระบัญชีได้ทำเสร็จสมบูรณ์เรียบร้อยตามกฎหมายแล้ว บริษัทนั้นถึงจะสิ้นสภาพนิติบุคคล

บทที่ 9 การควบบริษัทจำกัดเข้ากัน

เราได้ศึกษากันมาแล้วว่า ห้างหุ้นส่วนที่จดทะเบียนสามารถควบเข้ากันเป็นห้างเดียวกันได้ ในเรื่องบริษัทนี้ก็เหมือนกัน กฎหมายให้สิทธิที่จะควบเข้ากันเป็นบริษัทเดียวกันได้

การควบบริษัทหลายบริษัทมารวมกันเป็นบริษัทเดียวนี้กฎหมายได้วางหลักไว้ในตัวบทตั้งแต่ มาตรา 1238 จนถึงมาตรา 1243 เหตุที่กฎหมายได้วางหลักเกณฑ์ขึ้นไว้ใช้เพื่อบันทัดฐานก็เพราะว่าการควบบริษัทเข้าด้วยกันนี้มีผลกระทบกระเทือนถึงเจ้าหน้าที่และผู้ถือหุ้นของบริษัททั้งหมดที่จะมารวมกัน ฉะนั้นควรจะให้เขายินยอมและรับทราบด้วย

หลักเกณฑ์ข้อที่ 1

มาตรา 1238 บัญญัติว่า “อันบริษัทจำกัดนั้นจะควบเข้ากันมิได้ เว้นแต่จะเป็นไปโดยมติพิเศษ”

มาตรา 1238 นี้ได้วางหลักไว้เลยว่าการควบบริษัทได้นั้น ต้องให้ที่ประชุมใหญ่ของบรรดาผู้ถือหุ้นของบริษัทที่จะเข้ามาควบกันนั้นเป็นคนตัดสินใจลงมติว่าจะเห็นด้วยหรือไม่โดยใช้การลงมติพิเศษเป็นสำคัญ เหตุผลที่กฎหมายให้ใช้มติพิเศษเป็นการตัดสินใจนั้นก็เพราะกฎหมายเห็นว่าเรื่องการควบบริษัทนี้เป็นเรื่องสำคัญ เป็นเรื่องใหญ่ ฉะนั้นควรเปิดโอกาสให้บรรดาผู้ถือหุ้นทั้งหลายมีโอกาสคิดให้รอบคอบและแน่นอนเสียก่อนที่จะตัดสินใจ ฉะนั้นจึงได้ให้ใช้มติพิเศษเป็นเครื่องตัดสินใจ ก็จะต้องมีการประชุมกัน 2 ครั้งในเรื่องนี้ และการตัดสินใจทั้ง 2 ครั้งต้องเหมือนกันด้วยถึงจะใช้ได้

หลักเกณฑ์ข้อที่ 2

มาตรา 1239 ได้บัญญัติว่า “มติพิเศษซึ่งวินิจฉัยให้ควบบริษัทจำกัดเข้ากันนั้น บริษัทต้องนำไปจดทะเบียนภายใน

14 วัน นับตั้งแต่วันลงมติ”

นี่ก็เป็นหลักที่สำคัญที่ต้องปฏิบัติตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ คือว่าเมื่อที่ประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้นได้ลงมติพิเศษให้มีการควบบริษัทกันแล้ว ทางกรรมการของบริษัทที่มีมติพิเศษให้ควบกันนี้ จะต้องนำมติพิเศษที่ตกลงให้ควบเข้ากันกับบริษัทอื่นนี้ไปจดทะเบียนที่นายทะเบียนกระทรวงพาณิชย์เสียภายใน 14 วัน นับแต่วันที่ลงมติพิเศษกัน ถ้าชักช้าไปกว่าที่กำหนด 14 วันนี้ กฎหมายถือว่าไม่มีการลงมติพิเศษที่จะควบบริษัทกัน

หลักเกณฑ์ข้อที่ 3

มาตรา 1240 ได้บัญญัติว่า “บริษัทต้องโฆษณาในหนังสือพิมพ์แห่งท้องที่เจ็ดครั้งเป็นอย่างน้อย และส่งคำบอกกล่าวไป ยังบรรดาผู้ซึ่งบริษัทรู้ว่าเป็นเจ้าหนี้ของบริษัทด้วย จดหมายลงทะเบียนไปรษณีย์ บอกให้ทราบรายการที่ประสงค์จะควบบริษัทเข้ากัน และขอให้เจ้าหนี้อันนี้มีข้อคัดค้านอย่างหนึ่งอย่างใดในการควบบริษัทเข้ากันนั้นส่งคำคัดค้านไปภายในหกเดือนนับแต่วันที่บอกกล่าว

ถ้าไม่มีใครคัดค้านภายในกำหนดเวลาเช่นนั้นก็ให้ฟังถือว่าไม่มีคัดค้าน

ถ้าหากมีเจ้าหนี้อันคัดค้าน บริษัทจะจัดการควบเข้ากันได้ก็จนกว่าจะได้ใช้หนี้หรือได้ให้ประกันเพื่อหนี้รายนั้น”

เมื่อมีการลงมติพิเศษให้มีการควบบริษัท ตามหลักเกณฑ์ข้อที่ 1 แล้ว แต่ละบริษัทจะต้องนำเรื่องการควบบริษัทเข้ากันนี้ไปลงหนังสือพิมพ์แห่งท้องที่บริษัทนั้นตั้งอยู่อย่างน้อย 7 ครั้ง ประกาศให้ประชาชนทราบและจะต้องแจ้งเป็นจดหมายลงทะเบียนไปยังบรรดาเจ้าหนี้ทั้งหลายของบริษัทให้ทราบด้วยว่าเวลานี้บริษัทจะทำการควบกับบริษัทโน้นแล้วนะ จะเห็นด้วยหรือไม่ ถ้าเห็นด้วยก็ตอบมาถ้าไม่เห็นด้วยก็โปรดเชิญคัดค้านได้ภายใน 6 เดือน ถ้าไม่คัดค้านภายใน 6 เดือนนับแต่วันที่รับทราบการบอกกล่าวตามจดหมายลงทะเบียนนั้น ก็จะต้องถือว่าเจ้าหนี้ทั้งหลายเห็นด้วยให้ควบบริษัท

แต่ถ้าเจ้าหนี้เข้าคัดค้านมาภายในกำหนด บริษัทก็ไม่มีสิทธิที่จะไปควบบริษัทกับบริษัทอื่นได้ เว้นเสียแต่ทางบริษัทได้จัดการชำระหนี้ต่อเจ้าหนี้คนนั้นให้เสร็จสิ้นไป หรือหาประกันให้เจ้าหนี้คนนั้นจนพอใจว่า ถ้าควบบริษัทได้แล้วรับรองหนี้ของเขาไม่สูญไปไหนแน่

หลักเกณฑ์ข้อที่ 4

มาตรา 1241 ได้บัญญัติว่า “บริษัทได้ควบเข้ากันแล้วเมื่อใด ต่างบริษัทต้องนำความไปจดทะเบียนภายใน 14 วัน นับแต่วันที่ควบเข้ากันและบริษัทจำกัดอันได้ตั้งขึ้นใหม่ ด้วยควบเข้ากันนั้นก็ต้องจดทะเบียนเป็นบริษัทใหม่”

มาตรา 1241 นี้เป็นหลักข้อที่ 4 ที่ว่าตามกันมาเป็นชั้น ๆ คือหลังจากที่ประกาศให้ประชาชนและแจ้งให้เจ้าหนี้ทราบแล้ว เมื่อไม่มีการคัดค้านจากเจ้าหนี้ บริษัทก็สามารถที่จะควบกับบริษัทอื่นได้ เมื่อทุกอย่างถูกต้องตามหลักเกณฑ์ข้อ 1 ถึงข้อ 3 แล้ว บริษัทก็ตกลงควบเข้ากันนั้น ต่างต้องนำเรื่องการควบบริษัทเข้ากันนี้ว่าจะควบเข้ากับบริษัทอะไร ไปจดทะเบียนที่นายทะเบียนเสียภายใน 14 วัน นับแต่วันที่ควบเข้ากัน และเมื่อรวมกันเป็นบริษัทอันใหม่ อันเดียวแล้วก็ต้องจดทะเบียนบริษัทใหม่นี้ในวันนั้นไปด้วยเลย ฉะนั้นวันนั้นก็จะมีบริษัทอันใหม่เกิดขึ้นเพื่อทำการค้าขายต่อไป

หลักเกณฑ์ข้อที่ 5

มาตรา 1242 ได้บัญญัติว่า “จำนวนทุนเรือนหุ้นของบริษัทใหม่นั้นต้องเท่ากับยอดรวมจำนวนทุนเรือนหุ้นของบริษัทเดิมอันมาควบเข้ากัน” มาตรา 1242 นี้เป็นหลักเกณฑ์ข้อสุดท้าย ซึ่งหมายความว่า เมื่อมาควบบริษัทหลายบริษัทเข้าด้วยกันเป็นบริษัทเดียวแล้ว จะต้องปรากฏว่าจำนวนทุนเรือนหุ้นของบริษัทใหม่นี้จะต้องเท่ากับยอดรวมจำนวนทุนเรือนหุ้นของบริษัทที่มาควบกัน

ตัวอย่าง บริษัทไทยमितจำกัด และบริษัทไทยเสริมจำกัด ประสงค์จะควบกัน แต่ปรากฏว่า บริษัทไทยमितจำกัด จด

ทะเบียนว่ามีจำนวนเรือนหุ้น 1,000 หุ้น หุ้นละ 1,000 บาท บริษัทไทยเสริมจำกัด จดทะเบียนว่ามีจำนวนเรือนหุ้น 500 หุ้น หุ้นละ 500 บาท ดังนี้ ในการควบบริษัทเข้าด้วยกันจะต้องให้บริษัทใดบริษัทหนึ่งแก้หนังสือบริคณห์สนธิเสียให้หุ้นมีมูลค่าเท่ากัน คือบริษัทไทยมิตจำกัด จะแก้จำนวนเรือนหุ้นเป็น 2,000 หุ้น ๆ ละ 500 บาท หรือจะให้บริษัทไทยเสริมแก้หนังสือบริคณห์สนธิเป็นจำนวนเรือนหุ้น 250 หุ้น ๆ ละ 1,000 บาทก็ได้แล้วแต่จะสะดวกฝ่ายไหนเมื่อแก้แล้วเวลาจะจดทะเบียนควบ ก็จะได้เรือนหุ้นของบริษัทใหม่เป็น 2,500 หุ้น ๆ ละ 500 บาท หรือ 1,250 หุ้น ๆ ละ 1,000 บาทแล้วแต่กรณี

ผลของการควบบริษัทจำกัด

มาตรา 1243 ได้บัญญัติว่า “บริษัทใหม่นี้ย่อมได้ไปทั้งสิทธิและความรับผิดชอบ บรรดาที่อยู่แก่บริษัทเดิม อันได้มาควบเข้ากันนั้นทั้งสิ้น”

มาตรานี้เป็นผลทางกฎหมาย คือว่าเมื่อมารวมเข้าเป็นบริษัทเดียวกันแล้ว บริษัทใหม่ที่เกิดขึ้นนี้ก็ย่อมได้ไปทั้งสิทธิและความรับผิดชอบทั้งหมดที่มีอยู่แก่บริษัทเดิมทั้งสิ้น นอกจากนั้นบริษัทใหม่นี้ก็อาจจะตั้งชื่อใหม่ และหาสถานที่ทำการใหม่ก็ได้

สำหรับวัตถุประสงค์ของบริษัทใหม่ก็คือการรวมวัตถุประสงค์ของบริษัทที่เข้าควบกันนั่นเอง

สำหรับข้อบังคับของบริษัทใหม่ ก็เอาข้อบังคับของบริษัทที่ร่วมกันนั้นมารวมกัน แต่ถ้าข้อบังคับข้อใดขัดกัน ก่อนจะจดทะเบียนควบบริษัทเข้ากันควรที่บริษัททั้ง 2 มาประชุมกัน และตกลงข้อบังคับบริษัทให้เรียบร้อยเสียก่อน และตกลงกันอย่างไรแล้วต้องนำข้อบังคับอันใหม่นี้ไปจดทะเบียนด้วย

บทที่ 10 การถอนทะเบียนบริษัทร้าง

บริษัทต่าง ๆ ที่ได้ตั้งขึ้นมา บ้างก็ดำเนินงานไปจนเจริญเติบโต บ้างก็พลาดท่าขาดทุนย่อยยับ เละเลิกประกอบการค้าหยุดไปเฉย ๆ แต่ในทางทะเบียนที่หอทะเบียนยังปรากฏว่ายังมีชื่อเป็นบริษัทอยู่ เพื่อมิให้เป็นการยุ่งเหยิง กฎหมายจึงกำหนดให้นายทะเบียนถอนทะเบียนบริษัทพวกนี้ได้ โดยได้กำหนดหลักเกณฑ์ไว้ในมาตรา 1246 ซึ่งมีวิธีปฏิบัติดังต่อไปนี้

บริษัทก่อนมีการชำระบัญชี

ในกรณีที่นายทะเบียนมีเหตุอันสมควรเชื่อว่า บริษัทใดมิได้ทำการค้าขาย หรือประกอบกิจการแล้ว นายทะเบียนมีวิธีปฏิบัติ 3 ประการคือ

1. มีจดหมายลงทะเบียนส่งไปยังบริษัทนั้นได้ถามว่า ยังทำการค้า หรือประกอบกิจการอยู่ประการใดหรือไม่
2. ถ้ามิได้ตอบภายใน 1 เดือน และเมื่อสิ้นเวลา 1 เดือนนั้นแล้ว ภายใน 14 วันนับแต่วันสิ้นเดือนนี้ นายทะเบียนจะต้องส่งจดหมายลงทะเบียนไปยังบริษัทนั้นอีก โดยกล่าวทั่วความถึงจดหมายฉบับแรกว่ายังไม่ได้รับคำตอบจดหมายนั้น และกล่าวว่าจะถ้ายังมีได้รับคำตอบจดหมายที่ 2 นี้ภายใน 1 เดือน นับแต่วันที่ลงในจดหมายแล้ว จะโฆษณาในหนังสือพิมพ์เพื่อขิดชื่อบริษัทนั้นออกเสียจากทะเบียน
3. ถ้านายทะเบียนได้รับตอบว่าบริษัทมิได้ทำการค้าขายต่อไปแล้ว หรือมิได้รับตอบจดหมายฉบับที่ 2 ภายใน 1 เดือนนับแต่วันที่ส่งไป นายทะเบียนจะโฆษณาในหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นพร้อมกับแจ้งเป็นหนังสือไปยังบริษัทโดยบอกว่า เมื่อล่วงเวลา 3 เดือนนับแต่วันบอกกล่าวนี้ บริษัทนั้นจะถูกขิดชื่อออกจากทะเบียนและจะต้องเลิก เว้นแต่จะแสดงเหตุเป็นอย่างอื่น

บริษัทขณะมีการชำระบัญชี

ในกรณีที่นายทะเบียนมีมูลเหตุอันควรเชื่อว่า บริษัทที่กำลังชำระสะสางบัญชีเลิกบริษัทอยู่ ไม่มีตัวผู้ชำระบัญชีทำการอยู่ หรือว่าผู้ชำระบัญชีได้ชำระสะสางบัญชีของบริษัทเสร็จแล้ว แต่ไม่ยอมทำรายงานแถลงการชำระบัญชีภายในเวลา 6 เดือน นับแต่วันที่นายทะเบียนบอกกล่าวเป็นหนังสือลงทะเบียน ให้ส่งรายงานนั้นมายังนายทะเบียน นายทะเบียนก็อาจปฏิบัติต่อไปนี้ ตามมาตรา 1246 (4) และ (5)

1. โฆษณาในหนังสือพิมพ์แห่งท้องที่พร้อมกับส่งหนังสือบอกกล่าวไปยังบริษัทเช่นเดียวกับที่กล่าวมาแล้ว ในเรื่องบริษัทไม่ทำการค้าขาย หรือมิได้ประกอบกิจการงาน

2. เมื่อสิ้นกำหนดเวลาตามที่บอกกล่าวไปยังบริษัทแล้ว และบริษัทมิได้มีเหตุผลคัดค้านแต่อย่างใด นายทะเบียนจะขีดชื่อบริษัทนั้นออกเสียจากทะเบียนก็ได้ และต้องรีบแจ้งไปลงในหนังสือราชกิจจานุเบกษาต่อไป และถือว่า บริษัทเลิก นับแต่ที่ประกาศในหนังสือราชกิจจานุเบกษานั้น

ข้อสังเกต ในกรณีที่บริษัทกำลังชำระสะสางบัญชี ต้องถูกขีดชื่อออกจากทะเบียนนี้ ความรับผิดชอบของกรรมการของผู้จัดการ และของผู้ถือหุ้นทุก ๆ คน มีอยู่อย่างไร ต้องมีอยู่อย่างนั้น และพึงเรียกบังคับได้เสมือนดังว่าบริษัทยังไม่ได้เลิก (มาตรา 1246 (5))

มีปัญหาว่า เมื่อนายทะเบียนขีดชื่อบริษัทออกจากทะเบียนแล้ว ถ้าบริษัทหรือผู้ถือหุ้น หรือเจ้าหน้าที่ใด ๆ ของบริษัทได้รับความเสียหาย จะมีวิธีแก้ความเสียหายนี้ได้อย่างไร

ตามปัญหานี้ตอบได้ว่า ถ้าบริษัท หรือผู้ถือหุ้น หรือเจ้าหน้าที่ของบริษัทเสียหายก็ต้องทำเป็นคำร้องยื่นต่อศาล ขอให้ศาลสั่งให้บริษัทมีชื่ออยู่ในทะเบียนอย่างเดิม โดยในคำร้องแสดงข้อความว่า

1. ในขณะที่ขีดชื่อบริษัทออกจากทะเบียนนั้น บริษัทยังทำการค้าขาย หรือประกอบกิจการงานอยู่ หรือ

2. มีเหตุผลเป็นการยุติธรรมควรจะให้บริษัทได้กลับคืนมีชื่อในทะเบียนอย่างเดิม

เมื่อศาลได้รับคำร้องแล้ว ศาลจะพิจารณาและถ้าเห็นสมควร ศาลจะสั่งให้บริษัทมีชื่อในทะเบียนต่อไปได้ และถือว่าเสมือนมิได้มีการขจัดชื่อให้ออกเลย และในคำสั่งของศาลอันนี้ ศาลจะสั่งและวางข้อกำหนดไว้เป็นประการใด ๆ ตามที่เห็นเป็นการยุติธรรมด้วยก็ได้ เพื่อจัดให้บริษัทและบุคคลอื่น ๆ เข้าสู่ฐานะอันใกล้เคียงที่สุดกับฐานะเดิมเสมือนดังว่าบริษัทนั้นมิได้ถูกขจัดชื่อออกจากทะเบียนเลย

ผลของการถูกถอนทะเบียน ก็คือบริษัทนั้นหมดสภาพเป็นนิติบุคคลเหมือนกับการเลิกบริษัททุกประการ